

EGO

DECEMBER 1990

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

De LIMOS door de ogen van Jan Soldaat

**In dit
nummer o.a.:**

- Nogmaals soft drugs • De schande van de WAO • 'Alles wat ik maak is vermaak' • Zingeving • Een standje van de koningin
- Angst... kloppend hart bij nachtelijk bivak? • Topsporters in SI verhullend • Wat doe jij met kerst? • Popplaten • Boeken

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te storten op postbankrekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine van Hinte, Peter Samwel, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van Dam, Evert van Dijk, Gerard van Erkelens, Karen Heij, Pieter de Jager, Tom Janssen, Willy Lohmann, Frits Maas, Len Munnik, René Nauta, Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom Pauka, Freek Pol, Wim Reinders, Rien Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten, Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wessel Visser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Bijdragen in EGO verschijnen op persoonlijke titel en vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs de visie van de redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Nogmaals soft drugs	2
De LIMOS door de ogen van Jan Soldaat	3
Een standje van de koningin	6
Popplaten	7
'Alles wat ik maak is vermaak'	8
Willy Lohmann	10
De schande van de WAO	11
'Arachnophobia'	12
Dalai Lama (postertekst)	14
Vragen staat vrij/Puzzle	16
Geknipt voor u	16
Topsporters in SI verhuilend	17
Zingeving	19
Angst... kloppend hart bij nachtelijk bivak?	20
Aanvallen! (Prikkel)	23
Wat doe jij met kerst?	24
Boeken	26
Arend van Dam	28

Foto's:

voorpagina Peter Samwel
pagina 18 Gerard van Erkelens

Nogmaals soft drugs

In een eerder redactioneel commentaar (juni '90) en in een wat uitgebreider artikel in het oktobernummer is het 'probleem' van de soft-drugs aan de orde geweest in relatie tot de krijgsmacht. De redactie had het hier voorlopig bij willen laten.

Dit voornemen werd echter doorkruist door een op zich bijzonder bericht dat veel aandacht kreeg op radio, t.v. en in de dagbladen: E. Engelsman, medisch socioloog en hoofdamtenaar op de afdeling Alcohol, Drugs- en Tabakbeleid van het ministerie van WVC, kreeg van de Amerikaanse Drugs Policy Foundation een prijs van tienduizend dollar voor het tolerante Nederlandse drugsbeleid.

Uit een artikel in de Volkskrant van 17 oktober 1990, onder de titel 'In het buitenland worden verslaafden vaak gezien als gevaarlijke monsters', blijkt dat met het Nederlandse drugsbeleid in het buitenland goede sier wordt gemaakt. Zelfs de meest conservatieve Duitse politicus komt zich tegenwoordig bij Engelsman oriënteren over spuitomruilprojecten.

Engelsman stelt onder meer: 'In Nederland proberen we drugsgebruik te benaderen als een gewoon gezondheidsprobleem. Vandaar dat vooral het ministerie van WVC het drugsbeleid bepaalt. In de meeste landen, waar drugs in de eerste plaats worden beschouwd als een *law and order*-probleem, zijn de ministeries van Justitie voor het drugsbeleid verantwoordelijk.

Uit Nederlands onderzoek blijkt dat van alle junks ongeveer een vierde crimineel gedrag vertoont. Tegelijk constateert de politie dat bij wel 60 tot 70 procent van alle delicten alcoholgebruik een rol speelt. Ik zeg dan: kijk eens naar het alcoholmisbruik. Want door steeds de aandacht te vestigen op de criminaliteit onder drugsgebruikers wordt de aandacht van een veel groter probleem afgeleid.'

Het lijkt er nu op of er twee overheden in Nederland aan de touwtjes trekken ten aanzien van het drugsgebruik. Enerzijds een overheid die goede sier maakt in het buitenland met een progressief drugsbeleid en daar een prijs voor incasseert - en anderzijds een overheid die een zeer repressief vervolgingsbeleid hanteert ten aanzien van haar dienstplichtigen met betrekking tot soft-drugs. Is hier sprake van rechtsongelijkheid of niet? En dat dan ten opzichte van een groep die toch al bijzonder veel inlevert om te voldoen aan een opgelegde plicht. Hoe kan anno 1990 de president van de Krijgsraad te Arnhem boetes opleggen ten bedrage van f 75,- voor het roken van een joint of het in bezit hebben van enkele grammen hasj én het alcoholprobleem in de krijgsmacht goedpraten met de opmerking dat dat nogal meevalt (in strijd met alle statistische gegevens hieromtrent), terwijl aan de andere kant de overheid in de persoon van de heer Engelsman, tienduizend dollar incasseert voor zijn (van harte gegunde en volledig onderschreven) progressieve drugsbeleid?

Wij stellen aan de heer Engelsman voor om, in afwachting van het moment van inkeer bij de Krijgsraad, voorlopig de boetes van de dienstplichtigen te voldoen uit zijn tienduizend dollar pot. Want ooit moet toch ook in de krijgsmacht de aansluiting met de samenleving weer gevonden worden op dit punt.

Redactie

Jaarboekje 1990

Volgens een al jarenlange traditie ontvangen de lezers van EGO elk jaar bij het decembernummer een zogenoemd jaarboekje. Dit keer gaat dat over de gevolgen van de ontspanning in de Oost - West verhouding voor de Nederlandse krijgsmacht en met name ook over het al of niet (moeten) voortbestaan van de dienstplicht.

Het rijk met foto's en tekeningen geïllustreerde boekje (64 blz.) bevat een beschouwend artikel van defensie-minister A. L. ter Beek en een achttal interviews gemaakt door de journalist en radioreporter Jan Stoof. Voor belangstellenden zijn, zolang de voorraad strekt, nog exemplaren verkrijgbaar bij de buro's raadsman/vrouw (zie blz. 18) of bij buro hoofdraadsman (zie adres op deze pagina).

De LIMOS door de ogen van Jan Soldaat

Alle soldaten die hun 12 maanden dienstplicht bij de Koninklijke Luchtmacht vervullen beginnen met een militaire basisopleiding. De school die deze opleiding verzorgt, is de LIMOS, de Luchtmacht Instructie en Militaire Opleidingen School, te Nijmegen. De duur van deze opleiding is afhankelijk van het squadron waarbij de betreffende soldaat is ingedeeld en heeft een maximum van 11 weken.

Redacteur Peter Samwel had een vraaggesprek met Robert v. d. Werf, Philip Limer en Peter v. d. Werff, drie soldaten die vlak voor hun overplaatsing stonden.

Hoe hebben jullie je voorbereid op jullie dienstplicht?

Robert: Ik heb zoveel mogelijk gelezen over de dienstdad. Dit soort artikeltjes gingen bijna allemaal over de landmacht en kwamen vrij negatief op me over. Maar verhalen over de luchtmacht klonken gelukkig al wat positiever.

Peter: Dat gevoel had ik ook. Ik kreeg eerst een oproep van de landmacht en was daar niet echt blij mee, maar toen ik later een oproep van de luchtmacht kreeg was ik opgelucht.

Hoe komt dat?

Robert: Ik denk dat dat komt door het feit dat het bij de landmacht allemaal veel groter, veel massaler is.

Heeft dat volgens jullie ook invloed op de manier waarop mensen met elkaar

omgaan, bijvoorbeeld de houding van een sergeant tot een soldaat?

Philip: Ja, ik denk wel dat dat zo is. In het begin kregen we tijdens een gesprek te horen dat de luchtmacht dichter bij de maatschappij staat dan de landmacht. En mijn ervaring na zes weken dienst is dat dat wel aardig klopt.

Waaruit blijkt dat?

Philip: De manier van handelen van mensen met hogere rangen. Bij de landmacht hoor je verhalen over die mensen, dat ze erg op hun strepen gaan staan. Maar dat valt hier reuze mee, er valt hier nog te praten over bepaalde dingen.

Softe opleiding?

Maar het komt ook voor dat als je een

Foto: Peter Samwel

jongen bij de landmacht vraagt wat hij van de LIMOS vindt, hij antwoordt dat het er hier vreselijk soft toe gaat. Die jongens worden maar in de watten gelegd, zegt hij, lekker eten, kleine clubjes, leuke opleiding en krijgen ook nog een baantje dat in het verlengde ligt van hun schoolopleiding wanneer ze weggaan van de LIMOS.

Philip: Nee, dat klopt niet. Je kunt het zelf zo hard maken als je wilt.

Robert: Het is wel zo dat je hier een keuze kunt maken voor jezelf. Of ik doe fanatiek mee of ik loop er de kantjes vanaf. Er is zelfs een adjudant die zegt dat je gewoon jezelf moet blijven, je niet te militaristisch moet opstellen, omdat je maar dienstplichtig bent. Het is in feite gewoon een spel dat je speelt. Alleen voor de beroepsmensen gelden andere regels, daar zijn de eisen wat hoger.

Philip: Ik wil toch nog even terug komen op de uitspraak dat de luchtmacht soft zou zijn. Ik vind de luchtmacht helemaal niet zo soft. Kijk, ik kwam hier heel negatief naar toe: opleiding afbre-

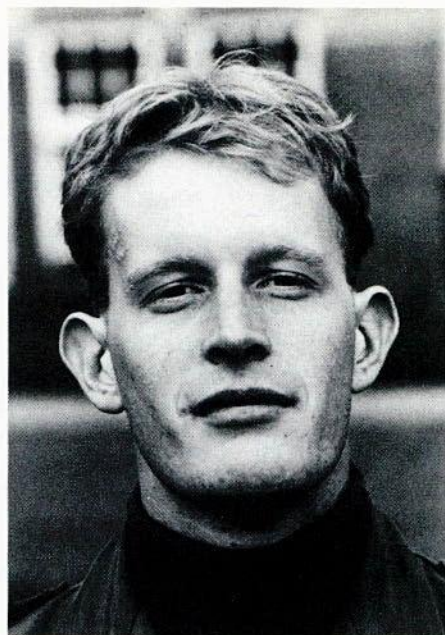
Foto: Peter Samwel

Peter: 'Ik wil soms gewoon even 'out' zijn'

Robert: 'Ik dacht: Je móet, dus je zál...'

Philip: 'Mensen die er vatbaar voor zijn, worden toch flink beïnvloed door de kaderleden'

ken en de dienst in, een verloren jaar dat sowieso.

Maar ik bedoel met soft ook de mate van discipline die je de laatste zes weken is bijgebracht: schoenen poetsen, scheren, op tijd zijn, bed opmaken, kast opruimen, de kamer netjes houden etc. Werd je daarin strak gehouden?

Robert: Als je van huis uit gewend bent om alles op te ruimen, om alles netjes te houden, dan is het een hele kleine aanpassing om dat hier ook te doen.

Peter: Mijn kast is eigenlijk alleen netjes op vrijdagmiddag tijdens de inspectie, maar de rest van de week is het een klerezooi. Wat kan het mij nou schelen dat mijn kast een zootje is, zolang het maar niet gaat stinken of zoiets.

Philip: Kijk, iedereen weet het nut van die regeltjes: hygiëne en het aanzicht en dat soort dingen. De hygiëne is hier natuurlijk gigantisch belangrijk. Al veeg je iedere dag, de stof komt overal vandaan en als je dan kijkt naar de vorige gevallen van nekkramp, dan zijn ze er volgens mij sindsdien nog meer op gaan hameren dat het schoon moet zijn.

Dus je kunt je wel voorstellen dat ze daar streng in zijn?

Philip: Jazeker, en dat vind ik terecht.

Verbazingwekkende zaken

Kunnen jullie iets noemen waar je je de laatste zes weken over verbaasd hebt?

Philip: Ja ik heb wel een negatieve ervaring. Ik stond 's morgens op en ik was iets te laat. Ik snel wassen en ik had het koud, dus ik loop naar binnen en ik pak mijn bodywarmer en ja, je mag dus geen burger kleren over militaire kleding dragen. Ik was hier net drie dagen, ik wist dat wel, maar als je 's morgens slaap hebt en je hebt het koud, dan pak je het eerste dat voorhanden is. Ik liep van m'n kamer naar de eetzaal. En dat was dus nog vóór acht uur. Maar ja,

toen kwam ik een sergeantmajoor tegen en die gaf me een uitbrander, ongelooflijk. Wat is je naam? Hier wordt een rapport van gemaakt en heb je al een lesje militair recht gehad? En dit en dat en zus en zo. Nou, gigantisch. Ik was in één keer wakker.

Alles goed en wel, regeltjes zijn regeltjes, maar ik ben hier ook niet voor mijn plezier naar toegekomen. Goed, ik wil me desnoods wel aanpassen, maar dat dat op zo'n manier gezegd wordt. Gigantisch!

Dat vind je een beetje overdreven?

Philip: Ja, dat vond ik echt overdreven. Ik denk dat je er mensen ook op een andere wijze attent op kunt maken. Vooral als je hier pas drie dagen zit. Ze verwachten gelijk te veel van je en zeker in het begin.

Heb jij dingen, Robert, die je verbaasd hebben?

Robert: Wat mij verbaasd heeft is dat je, ondanks dat je dienstplichtig bent, je toch een fijne tijd kunt hebben. Dat had ik niet verwacht. De eerste zeven weken vallen in de regel tegen vergeleken bij de rest van je opleiding, dus je eigenlijk werk.

Peter: Ik had toch wel moeite met de aanpassing. Bijvoorbeeld dat je in één keer met z'n achten op de kamer ligt. Dat hebben jullie ook wel gemerkt. Ik heb niet voor niks zo'n grote koptelefoon meegenomen en een grote handdoek over mijn kop heen. Ik wil dan even gewoon 'out' zijn. Zo waren ze ook een keer met z'n allen zwemmen. Ik dacht: heerlijk, die kamer even voor me alleen.

Privacy

Geven jullie veel geld uit?

Philip: Ik geef per week misschien wel honderdvijftig gulden uit alleen aan uitgaan.

Hoe komt dat?

Philip: Ja, hoe komt dat? Je bent van huis, dat ten eerste. Normaal gesproken heb je je eigen bezigheden: je hebt je sport, je vereniging waar je naar toe gaat, je hebt je vrienden waar je eens naar toe gaat, je hebt je spullen in huis, lezen en dat soort dingen. Hier heb je niet echt privacy, dus spelen op mijn gitaar gaat bijvoorbeeld niet door, lezen wordt al een stuk moeilijker en ja, ik hou van uitgaan en op de een of andere manier heb ik nu het geld en het gaat, dus... En het is onwijs gezellig elke avond weer.

Hoe ervaren jullie het gecommandeerd worden in dienst?

Peter: Ik hou er gewoon niet van om gecommandeerd te worden eigenlijk, en daar bij komt dat als iets normaal gevraagd wordt, dan doe ik het tien keer liever dan wanneer ik gecommandeerd word.

Robert: Ik heb het voordeel gehad dat ik op een hele strenge school gezeten heb, er zaten nog geen honderd leerlingen op en daar was het allemaal in het wit, allemaal dat nummer, allemaal dat bureautje. Dus voor mij is het een hele kleine overstap geweest. Maar ik zie hier ook wel sommige mensen, die continu op een ander letten of die zijn knoopjes los heeft zitten.

Slechte voorlichting

Was het voor jou vanzelfsprekend Robert, dat je in dienst ging?

Robert: Ja, eigenlijk wel. Ik heb gewoon gedacht dat het er bijhoort allemaal. Ik was kerngezond, dus ik werd goedgekeurd en dan kom je d'r dus bij. Maar verder weet je ook niks, van bijv. de opkomst enzo. Ik hoorde hier laatst dat maar een derde van iedereen die dienstplichtig is in dienst komt. De kans dat je niet op had hoeven komen was dus groter.

Een vriend van mij ging naar de keuring, kwam eerst twee uur te laat en had overal maling aan. Toen vroegen ze van wil je wel in dienst en hij zei: 'Helemaal niet. Ik baal als een stekker'. Twee weken later kreeg hij een brief en hij hoefde niet te komen. Dus ze zijn er wel heel soepel in geworden en dat wist ik niet. Ik dacht: je moet, dus je zal.

In die zin zijn jullie toch slecht voorge-licht?

Robert: Heel slecht. Toch denk ik dat dienst nog steeds belangrijk is voor je toekomst.

Is dat zo?

Philip: Nou, als je kijkt naar het bedrijfsleven. Wanneer je komt voor een sollicitatie voor een bepaalde functie en je hebt dezelfde achtergronden en het enige verschil is dat ik in militaire dienst ben geweest en mijn collega-sollicitant niet, dan durf ik te wedden wanneer de verdere achtergronden gelijk zijn, dat ze mij kiezen.

Op grond van wat?

Philip: Omdat de hele Nederlandse natie er nog steeds van uitgaat dat ze je in dienst discipline bijbrengen en dat soort dingen, orde, netheid...

Denk je dat echt?

Philip: Nou, half om half, het is allemaal wel wat versoepeld, maar ik denk om die reden ook dat je meer kans van slagen hebt.

Robert: Ik denk wel dat het je toekomst schaadt, want als je al een jaar extra bedrijfservaring opgedaan hebt, dan

tilt dat toch zwaarder.

Peter: Voor mij is het een zware slag, want ik ben een jaar weg uit de automatisering, dus ik kan zowat overnieuw beginnen.

Opleiding kan korter

Hoe is je tijdsindeling geweest? Heb je het gevoel dat er efficiënt gewerkt is, dat je tijd goed besteed is?

Peter: Het kon zeker beter. Ik denk dat we zo en nu en dan weken hebben gehad waarvan ik zeg: dat had ook wel in twee dagen gekund.

Bedoel je dat de opleiding korter zou kunnen?

Peter: Ik denk dat ze hier rustig twee weken van de opleidingstijd af kunnen halen.

Philip: Maar ik denk dat je nu dingen vergeet. Als je bijv. een dagje schietbaan hebt, dan denk je dat je de hele dag niks doet, maar er zijn wel allemaal wachtenden voor je.

Maar ik denk ook wel dat deze opleiding wat verkort kan worden.

Verveling. Hoe is dat geweest de laatste weken?

Peter: Alleen eigenlijk op de schietbaan. Ook dan nog niet echt, want dan was je van te voren gewaar-schuwd en had je wat bezigheidstherapie meegenomen. Kaarten of een schaakspel ofzo. Ja, zo en nu en dan zat je wel eens binnen en dacht je van: Ja jongens, wat nu?

Robert: Ik zei tegen die jongens ook al: Het enige wat je hier goed leert is wach-

ten en geduld hebben en dat komt gewoon omdat je hier heel massaal zit. Je zit hier niet alleen dus je moet altijd op een ander wachten. Was dat niet zo geweest, was hier maar 30 of 40 man geweest, dan zou alles een stuk sneller gaan.

Je verandert wel

Okee, nog even terug naar die veranderingen door de laatste zes weken. Ik hoor wel eens hier, dat ze thuis zeggen van: Ik kan merken dat jij in dienst zit, want...

Philip: Dat merken ze aan mij, ja. Mijn taalgebruik bijvoorbeeld... Ik ben helemaal niet zo'n sexist of zo, maar mensen die er makkelijk vatbaar voor zijn, die worden toch flink beïnvloed door de kaderleden

Door de kaderleden?

Philip: Door kaderleden, ja. Bijvoorbeeld: Zit niet met je noten te spelen. Dat zeggen ze dan wanneer je je handen in je zakken hebt. Allemaal van dat soort opmerkingen en altijd toegespitst op sex.

Robert: Bij mij thuis dachten ze dat ik heel negatief zou reageren van: Het is daar heel slecht en het is niks. Maar ik hou daar wel van. Ik ben zelfs klasse-oudste. Ik vind dat hartstikke mooi. Dat is net iets voor jou, zeggen m'n maten. Dat hadden ze dus thuis helemaal niet van me verwacht.

Okay jongens, ik wens jullie alle drie een goede diensttijd verder. Bedankt voor dit gesprek.

Peter Samwel

Neem nou maar van mij aan boer:
Ze hielden zelfs de Russen buiten!

AMSTERDAM – Wapenfabri-
kanten die praten over het
omschakelen op niet-militaire
produkten. Een jaar geleden
was dat nog slechts een on-
derwerp voor pacifisten – nu
de muur is gevallen moet ook
de industrie zich bezinnen.

Een standje van de koningin

Er was eens een Zuidafrikaanse regeringsleider die een standje kreeg van de Nederlandse koningin. Dat gebeurde in 1949, toen minister-president Malan op bezoek was in Nederland en zijn opwachting maakte bij Koningin Juliana. Die vertelde hem dat ze er niet over piekerde om naar Zuid-Afrika te komen zolang de apartheid zou bestaan. Juliana was daarin principiëler dan haar man Bernhard, want die ging even zo vrolijk op bezoek naar Zuid-Afrika. Evenals trouwens de sociaal-democratische premier Willem Drees. Er kwam een eind aan dergelijke staatsbezoeken door het bloedbad van Sharpeville in 1960.

Nu is de Zuidafrikaanse president De Klerk hartelijk ontvangen in Den Haag. Door de regering, door het parlement en door koningin Beatrix. De Klerk is geprezen om zijn moed. Want De Klerk durft te zeggen dat de apartheid fout is. Dat heeft geen enkele Zuidafrikaanse regeringsleider vóór hem gedurfd. Hij heeft politieke leiders als Mandela vrijgelaten en het ANC weer gelegaliseerd. Dat is door blanke ogen gezien een formidabele vooruitgang.

Marginale veranderingen

Maar zwarte ogen kijken toch anders tegen de Zuidafrikaanse ontwikkelingen aan: De Klerk heeft mensen vrijgelaten die nooit gevangen hadden mogen worden. De Klerk heeft het verbod opgeheven voor het ANC, dat nooit verboden had mogen worden. De Klerk heeft de politieke toestand van voor 1960 hersteld. En verder heeft De Klerk nog niets gedaan. Zijn politie gaat door met het detineren van politieke tegenstanders. Zijn veiligheidsdiensten helpen mee om geweldsuitbaringen te organiseren in de townships. Zijn politie treedt niet op tegen de bewapening van blanke rechts-extremisten. De Klerk schaft wel een paar wetten af, maar de wetten waar het wezenlijk om gaat zijn nog steeds volop van kracht. De meerderheid van de Zuidafrikaanse bevolking heeft nog steeds geen politieke rechten. En ook in sociaal-economisch opzicht is er nog steeds geen enkele verandering aangebracht in Zuid-Afrika.

De Klerk is voor sommige Westerse politici de man van wie het heil moet komen. Maar de meerderheid van de Zuidafrikaanse bevolking weet, dat De Klerk tot nu toe alleen maar heeft toegegeven dat de apartheid als politiek niet werkt en daarom moet worden afgeschaft. De Klerk heeft nog met geen woord toegegeven dat de apartheid inderdaad een misdadig systeem is. De meerderheid van de Zuidafrikaanse bevolking begrijpt dat de democratische

organisaties in Zuid-Afrika De Klerk onder druk moeten houden. Dat ze hem als het ware moeten blijven dwingen de noodzakelijke stappen te ondernemen.

Mandela: Johannes de Doper...

Ook premier Lubbers begrijpt dat er in Zuid-Afrika meer aan de hand is, dan het werk van een enkele man. Hij noemde daarom ook het bezoek van Nelson Mandela aan Nederland. In dit verband maakte deze Christen-politicus een wonderlijke opmerking: hij vergeleek Mandela met Johannes de Doper. Uit mijn Gereformeerde jeugd herinner ik me nog dat Johannes de Doper beschouwd wordt als de wegbereider voor Jezus. Dus premier Lubbers moet met die vergelijking bedoeld hebben dat in De Klerk een Heiland gezien moet worden. De Zuidafrikaanse president als de Messias, die het Heil voor Zuid-Afrika komt aanzeggen. Voor een christen is Johannes de Doper natuurlijk wel belangrijk, maar het echte werk wordt, in de christelijke geloofsopvatting, toch altijd gedaan door de Jezus-figuur.

De meeste Zuidafrikaanse christenen zijn zwart. Zij zullen het niet eens zijn met Lubbers. Zij verwachten hun bevrijding heus niet in de eerste plaats van De Klerk. Het zijn hun eigen democratische organisaties waar zij hun hoop op hebben gevestigd. En zij vinden de Westerse pluimstrijkerij voor De Klerk als een soort Zuidafrikaanse Gorbatsjov misplaatst.

Lubbers ziet De Klerk dus als een belangrijkere factor in de Zuidafrikaanse ontwikkelingen dan Mandela, Westerse politici denken kennelijk dat De Klerk de man is die de toekomst van Zuid-Afrika in zijn hand heeft. Zij kunnen kennelijk niet geloven dat er andere machtsfactoren zijn, die blanken als De Klerk in de gewenste richting hebben gedwongen. Want het staat nu wel vast dat De Klerk tot veranderde inzichten is gekomen dank zij de interne en de externe druk.

...of Zwarte Piet?

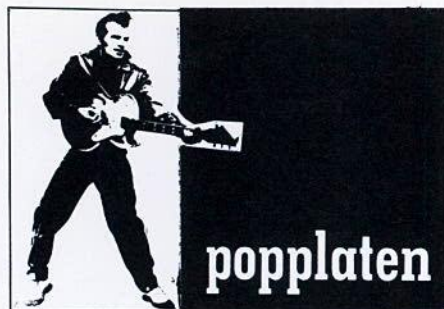
Misschien zit het rassendenken zo diep in de Westerse cultuur, dat Westerse politici het nog steeds moeilijk vinden om te aanvaarden dat zwarten meer kunnen dan alleen maar hardlopen, dansen, muziek maken en dergelijke. Of dat zij meer kunnen bereiken dan blanken.

De opmerking van Lubbers over Mandela als Johannes de Doper is bespottelijk. Lubbers had ook een andere vergelijking kunnen maken. Hij had Mandela ook Zwarte Piet kunnen noemen – de dienstknecht van Sinterklaas. In zijn visie is De Klerk immers de Goedheidsgigant.

De apartheid in Zuid-Afrika bestaat ondertussen nog volop en dus kan Juliana's dochter nog steeds niet met goed fatsoen op staatsbezoek naar Zuid-Afrika. Maar dat zal zij wel niet hardop tegen De Klerk hebben gezegd. Jammer genoeg.

Karel Roskam

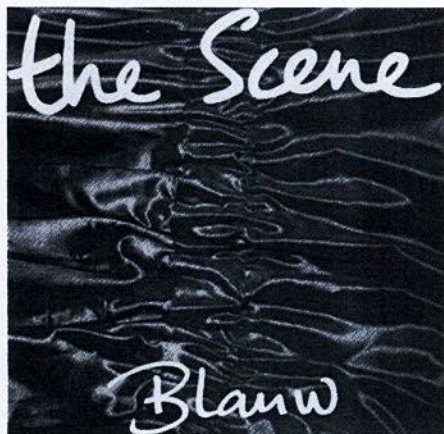

The Scene – Blauw

Tröckener Kecks – Met Hart en Ziel

De laatste tijd verschijnt er verdacht veel goed nieuw materiaal van Nederlandse makelij. In een relatief kort tijdsbestek komen oa. Herman Brood, Claw boys claw, Nits en Jack of hearts met sterk nieuw werk, waarvoor niemand zich hoeft te schamen. Ditzelfde geldt voor de nieuwe CD's van de Amsterdamse groepen the Scene en de Tröckener Kecks. De hoofdstedelijke afkomst is niet de voornaamste reden om deze twee groepen in één recensie te bespreken, dat geldt namelijk voor elk zichzelf respecterend Nederlands bandje. Maar er zijn andere overeenkomsten tussen de beide groepen. De zang is niet alleen Nederlandstalig, maar wordt ook verzorgd door twee heren, die niet beschikken over een fantastische stem, maar waarvan je in ieder geval wel kunt zeggen dat de hartstocht en emotie die er door heen klinkt, echt is. Bovendien trad the Scene-zanger Thé Lau wederom op als producer van de elpee van de Tröckener Kecks en produceerde Kecks-zanger Rick de Leeuw de plaat van the Scene.

Reeds in 1980 bracht the Scene haar eerste elpee uit en tien jaar later verschijnt na lang wachten 'Blauw'. Tien verrassend goede Nederlandse nummers, die niet altijd even begrijpelijk zijn ('blauw, blauw, keer ik terug naar jou'), maar wel altijd verstaanbaar. Hoogtepunt is het opzwepende titelnummer: zo goed hebben we ze nog niet gehoord in de jaren negentig. Vervolgd wordt met het uiterst dansbare 'Iedereen is van de wereld', de prachtig mooie ballad 'Rigoreus' en de

Bon Jovi imitatie 'De stem die fluistert in de nacht'. In de resterende zes nummers kan the Scene de hoge kwaliteit niet helemaal vasthouden, maar dat doet niets af van het feit dat 'Blauw' een plaat is waarvan er te weinig worden gemaakt in Nederland (goed dus).

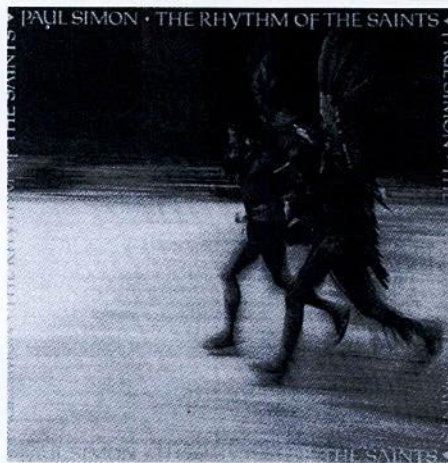
De Tröckener Kecks hebben de afgelopen tien jaar aanzienlijk meer van zich laten horen dan the Scene en lijken inmiddels toegegroeid naar een begeerenswaardige status. Live staat de groep met haar aanstekelijk enthousiasme al jaren goed aangeschreven (al is de zang veelal zo onverstaanbaar, dat pas na een aantal nummers kan worden vastgesteld in welke taal wordt gezongen), de platen vinden dan wel hun weg naar een te kleine groep afnemers, de positieve reacties zijn niet van de lucht en met het verschijnen van de zevende elpee 'Met Hart en Ziel' lijkt een doorbraak naar een groter publiek in het verschiet. Waarom?

Niet omdat 'Met Hart en Ziel' zoveel beter is dan voorgangers als 'Betaalde liefde' en 'Nu of nooit' en ook niet omdat op deze plaat compleet nieuwe Kecks wegens worden ingeslagen. Nee, 'Met Hart en Ziel' is niet beter noch anders dan voorgaand werk van de groep, maar beschikt om de een of andere duistere reden in het titelnummer over een single die nu eens niet alleen door de VPRO wordt gedraaid en dit simpele feit draagt zorg voor meer succes dan ooit.

Rick de Leeuw wordt wel de zanger met de hoge irritatiegraad genoemd (het gaat dan om z'n stem, niet om z'n persoonlijkheid; hij is Hans van der Togt niet!) Het is inderdaad voorstelbaar dat mensen elf Tröckener Kecks nummers te veel van het goede vinden. Maar zelfs deze mensen zullen moeten toegeven dat de Kecks in topvorm zijn in het kerst(!)liedje 'De redding' en de melancholische ballad 'In tranen' en dat er voor het overige stevig op losgerockt wordt. 'Met Hart en Ziel' is dan wel meer van hetzelfde, het is voor een ieder die moderne Nederlandstalige muziek kan waarderen en nog geen platen van de The Tröckener Kecks in huis heeft, een 'must'.

Paul Simon – The Rhythm of the Saints

De heer Simon behoeft natuurlijk geen nadere introductie. Als duo met de lange Art Garfunkel schreef hij in de jaren '60 en '70 enkele klassiekers en zijn daarna gestarte solocarrière kende een voorlopig hoogtepunt in de in 1986 verschenen elpee 'Graceland'. Op deze plaat vond een geslaagde samensmelting plaats van westerse en Zuidafrikaanse muziek. Helaas werd het succes hiervan enigszins overschaduw door de, mijns inziens onterechte kritiek met betrekking tot Simons 'collaboratie' met (zwarte) Zuidafrikaanse muzikanten. Wat betreft de opvolger 'The Rhythm of the Saints', valt deze kritiek niet te verwachten. Ditmaal zijn de muzikale invloeden niet afkomstig uit het land van de apartheid, maar uit Brazilië en West-Afrika.

Dit heeft tot gevolg dat 'The Rhythm of the Saints' een minder sprankelende plaat is geworden dan zijn voorganger, waarbij de heldere gitaarpartijen ontbreken en de nadruk ligt op de percussie. Dit blijkt onder meer op de single 'The obvious child', waarin halverwege een onorthodoxe rhythm-break is te horen. Ook in de andere negen songs speelt het ritme een belangrijke rol en alleen 'Proof' doet denken aan de muziek op 'Graceland'. Ook op 'The Rhythm of the Saint' werkt er weer een-te-veel-om-op-te-noemen-rij artiesten mee. Zo schittert Milton Nascimento (oa. bekend van de David Byrne compilatie 'Brazil Classics') in 'Spirit voices' en vallen oude bekenden als Ladysmith Black Mambazo en Hugh Masekela (resp. in 'The coast' en 'Further to fly') te beluisteren. Paul Simon is er voor de tweede maal in geslaagd een crossover te bewerkstelligen tussen westerse en niet-westerse muziek, dat geen slap aftreksel is van een van beide stijlen. Bovendien weet hij voor de zoveelste maal een brug te slaan tussen generaties en tussen groepen van (oudere) jongeren; 'The Rhythm of the Saints' bevat muziek voor jong én oud en voor de lezers van Oor en Popfoto (en dus ook van EGO).

Evert van Dijk

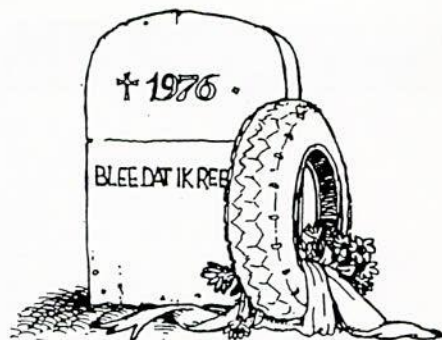
"Alles wat ik maak is vermaak..."

In het hartje van Amsterdam staat het huis van Wim Stevenhagen (36 jaar), naast striptekenaar ook principieel en erkend gewetensbezwaarde. Hij is geboren in Haarlem en belandde via Amstelveen in Amsterdam. Daar heeft hij, voordat hij in 1978 als professional begon met tekenen, eerst de Rietveldacademie met succes afgerond.

Wim maakt tekeningen en strips. Zijn werk wordt uitgegeven via boeken, tijdschriften, kranten en op ansichtkaarten. Zijn opdrachtgevers variëren. Hij tekent o.a. voor 'Onze Wereld', 'VeeDee' (Vereniging Dienstweigeraars), 'Milieudefensie', 'ABOP' (Algemene Bond Onderwijzend Personeel) en Haarlems Dagblad.

Als je door Wim zijn tekeningen heen kijkt herken je een boodschap, die minstens zal leiden tot een glimlach. Natuurlijk kom je ook prenten tegen, die Wims eigen ontwikkeling weergeven, waaronder zijn ideeën inzake de dienstplicht en het leger.

Redacteuren Peter Samwel en Jan den Boer hadden een gesprek met Wim.

Amsterdam Autovrij, 1977

Wim is afkomstig van niet-godsdienstige, buitenkerkelijke en socialistische afkomst. Deze nestgeur inspireerde hem tot het maken van de keuzes, die hem hebben gebracht waar hij nu is. Hij weigerde destijds zijn dienstplicht en hij ontwikkelde een maatschappij-kritische blik, die weliswaar niet van een richting of stempel is te voorzien, maar wel zeer herkenbaar is in zijn tekeningen. En duidelijk stelde hij toen: "Ik ga gewoon het leger niet in". Dat was voor hem logika.

Niets spreekt vanzelf

Natuurlijk stelden mensen hem de vraag, wat hij dan zo tegen het gebruik

van geweld had. Wim beantwoordde deze vraag altijd met een wedervraag. "Het gaat er niet om wat ik tegen geweld heb, maar de vraag is waarom jij ervoor bent?" Daarmee maakte hij zijn persoonlijke instelling en houding t.o.v. zijn eigen dienstplicht duidelijk en nam hij tegelijkertijd elke vanzelfsprekendheid van het tegendeel weg. En natuurlijk is ook het maken van strips en ander tekenwerk door dit soort ervaringen geïnspireerd. Iemand die een beroep wil doen op de wet gewetensbezwaarden, gaat een lange en soms ook moeizame weg. In Wim zijn werk is dat terug te vinden, evenals zijn kijk op het maatschappelijke beeld van het leger in het algemeen en op Jan Sol-

daat in het bijzonder.

Zo liggen de eigen ervaringen soms ten grondslag aan zijn werk als tekenaar. Wim heeft dan ook ideeën genoeg, vertelt hij, maar hij moet ook vaak rekening houden met gestelde deadlines. Dan moet er gewoon iets komen en gebeurt het, dat hij aan een half uur genoeg blijkt te hebben om iets dat bij hem opborrelt, op papier uit te drukken.

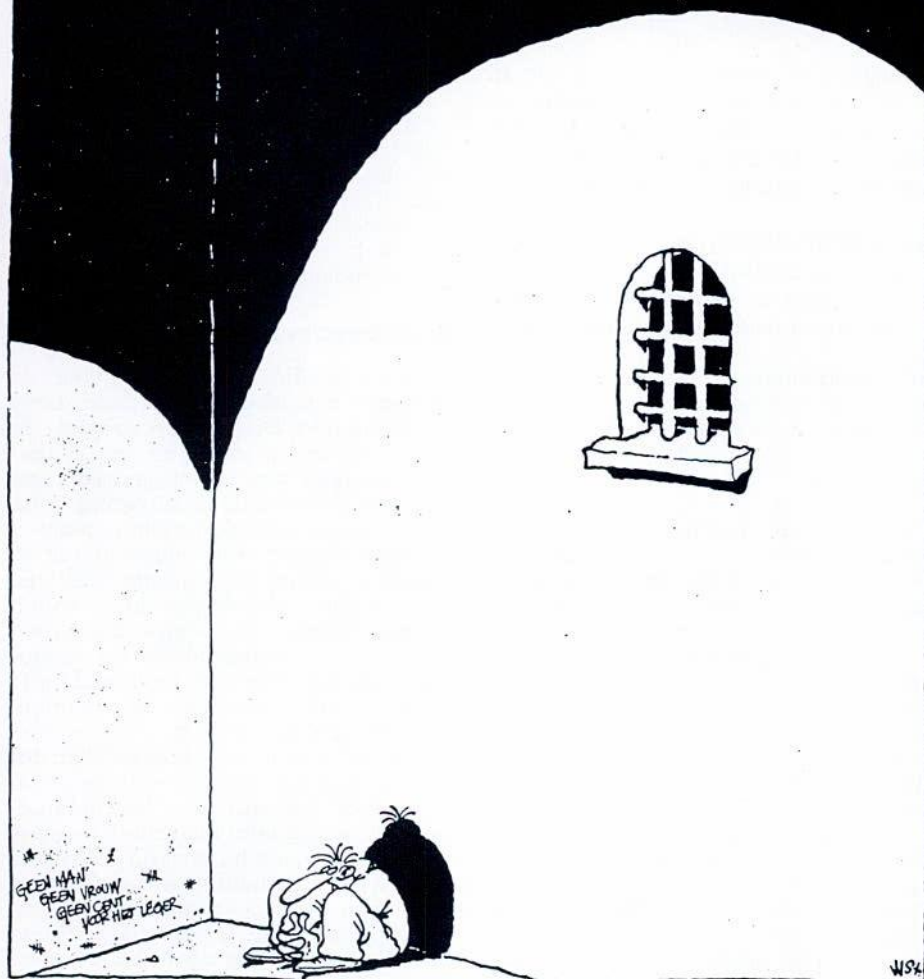
Humor staat centraal

De ondertoon in zijn werk is met name om mensen via humor ergens op te wijzen. Humor spreekt mensen altijd aan en wordt daarom door Wim gebruikt om mensen op maatschappelijke ontwikkelingen attent te maken. Het begrip humor is dan ook heel vaak in zijn werk terug te vinden. Terwijl we hierover zit-

De buurt op de buis, 1983

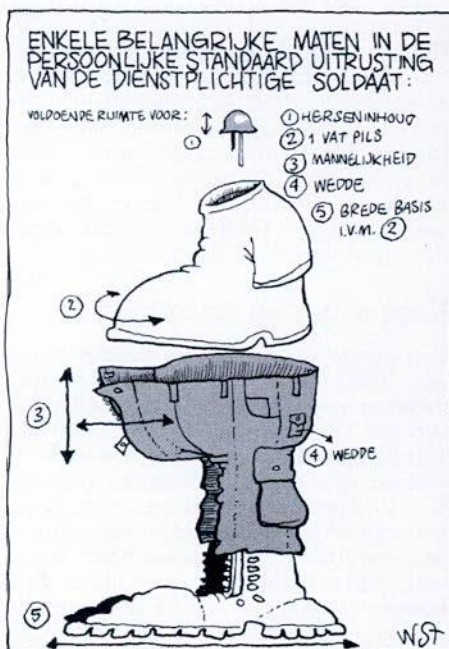
TOTAALWEIGERAARS DOEN HET NOOIT

ook in de meeste religies terug", zegt hij en daar voelt hij weerzin tegen. "Standpunten in dergelijke stromingen staan eigenlijk allemaal al vast; er zit geen beweging meer in. Je gelooft erin of je gelooft er niet in, meer ruimte is er niet. Neem bijvoorbeeld de religieuze uitgangspunten in de moslimcultuur... De onverdraagzaamheid en de normeringen, dat 'het moeten accepteren', dat bevalt me er niet in."

Wim komt over als een vrij mens. Zo voelt hij zich ook en hij wil die vrijheid voor zichzelf ook graag waarborgen, in elke situatie en ten koste van alles. En hij drukt zijn persoonlijke ervaringen van de beperkingen van die vrijheid maar wat graag uit binnen zijn beroep als tekenaar. Daarbij kiest hij dus als ingang de humor, omdat die een ingang is die velen aanspreekt en waarmee je grote groepen bereikt.

Jan den Boer
Peter Samwel

ten te praten, ontvalt hem plots: "Eigenlijk is alles wat ik maak, vermaak... althans dat hoop ik dan maar. In elk geval staat humor centraal."

Vanuit zijn opvoeding en achtergrond ligt het voor de hand dat Wim niet op elke vraag voor tekenwerk ingaat. In zijn van oorsprong kritisch gevormde geest is bijvoorbeeld absoluut geen plaats voor ultra-rechtse ideeën. En dan noemt hij in het bijzonder de Centrumpartij: "Daar zou ik dus nooit voor tekenen, want ik verafschuw elke fascistische tendens."

Dus wil Wim altijd van te voren weten voor wat of wie hij werkt. "Maar", zegt hij er vrijwel direct bij, "ik wil me aan de andere kant ook niet zelf in een hokje laten plaatsen." Hij wil dus niet bij een of andere groepering of politieke stroming horen, want hij schuwt als het ware "idealistisch gepraat".

Vrijheid boven alles

"Dat idealistische vind je bijvoorbeeld

De schande van de WAO

In de rijke Westerse landen werken nergens zo weinig mensen als in Nederland. Van de bevolking van 15 tot 64 jaar heeft hier ruim de helft een baan. Vergeleken met een gemiddelde van ruim zestig procent of de bijna tachtig procent in de Scandinavische landen is dat erg mager. Niet alleen werken er in Nederland betrekkelijk weinig vrouwen, nergens anders werken zo weinig mannen.

Dit is een probleem, vindt ook de regering. Niet alleen omdat mensen die geen werk hebben dat vaak vervelend vinden of omdat het recht op arbeid een universeel mensenrecht is, maar ook omdat de groei van onze welvaart voor een groot deel afhankelijk is van het aantal mensen dat werkt.

Het is dan ook vanwege het geringe aantal werkenden in Nederland dat onze welvaartsgroei de laatste jaren sterk achterblijft bij die van andere Westerse landen. Dat is natuurlijk een probleem op zich, maar het geringe aantal werkenden en de daaraan gekoppelde lage welvaartsgroei leidt ook tot tal van andere problemen. Ik noem er twee.

Koppeling en financiering

Ten eerste de koppeling tussen lonen en uitkeringen. Als er relatief weinig mensen werken, moeten er veel mensen een beroep doen op een uitkering. Tegelijkertijd betalen dan betrekkelijk weinig mensen belastingen en premies om die uitkeringen te financieren. Wanneer we er in Nederland in zouden slaan veel meer mensen een baan te geven, dan zouden we ons minder druk hoeven te maken over de koppeling, die dan immers veel minder zou kosten. Een tweede probleem is het financieringstekort. Afgezien ervan dat de hoogte van het tekort nogal eens wordt overdreven, is het financieringstekort voor een belangrijk deel afhankelijk van het aantal werkenden. Hoe meer mensen er werken, hoe meer belastingen de staat binnenkrijgt en hoe minder de staat uit hoeft te geven aan bijstandsuitkeringen.

Het geringe aantal mensen dat een baan heeft, wordt onder andere weerspiegeld in het grote aantal arbeidsongeschikten. Nergens in de Westerse wereld zijn er meer mensen die een beroep doen op een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan in Nederland (momenteel ruim 850.000). Hoe kan dit? Zijn wij gemiddeld zo ongezond? Neen, Nederlanders schijnen tot de gezondere mensen van de wereld te behoren. Maar waarom is de arbeidsongeschiktheid in Nederland dan zo hoog? Precies is het nog niet bekend, maar voor zover we nu weten heeft de massale arbeidsongeschiktheid niet zozeer met de ongezondheid of de ongeschiktheid van individu-

ele werknemers te maken, maar meer met het ongezonde of ongeschikte functioneren van de arbeidsmarkt.

Traditie

De wisselingen op de arbeidsmarkt zijn groot. Miljoenen mensen veranderen jaarlijks van plaats op de arbeidsmarkt. Van deze miljoenen zijn er tallozen die vrijwillig hun baan opzeggen, vaak om een andere baan te aanvaarden. Er zijn ook talloze mensen die onvrijwillig ontslag krijgen of voor wie ontslag dreigt, hetzij omdat het bedrijf sluit, hetzij omdat de functie opgeheven wordt en zo zijn er nog wel meer redenen.

In sommige landen bestaat er een uitgebreid net aan voorzieningen dat erop gericht is mensen die uit de boot (dreigen te) vallen terug te leiden naar werk, hetzij via actieve bemiddeling, hetzij via scholing of zelfs de creatie van werk. Nederland heeft een dergelijke traditie niet. Nederland legt in plaats van de nadruk op het recht op arbeid de nadruk op het recht op een uitkering. Wie werkloos wordt kan een uitkering krijgen, en verder zoek je het zelf maar uit, om het maar eens plat te zeggen. Wie met werkloosheid bedreigd wordt, wordt soms in de gelegenheid gesteld een beroep te doen op een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Voor werkgevers is deze weg soms gemakkelijker dan de weg van het gewone ontslag. Daartegen protesteert een vakbond in de regel of je wordt op de vingers gekeken door het arbeidsbureau. Voor de werknemer kan het ook gunstig zijn om voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering te kiezen, omdat deze wat gunstiger is dan het spook van de bijstand bij langdurige werkloosheid.

Heeft arbeidsongeschiktheid dan niets met de fysieke gesteldheid van een werknemer te maken? Vast wel, maar het is bekend dat in sectoren waarin de werkgelegenheid daalt het aantal arbeidsongeschikten groeit en omge-

keerd. Het valt dus te voorspellen dat het aantal arbeidsongeschikten in de electro-technische bedrijfstak de komende tijd fors zal toenemen, eenvoudigweg omdat Philips duizenden arbeidsplaatsen schrapt. Ja maar, je moet toch medisch worden gekeurd om in aanmerking te komen voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering? Jawel, maar in de keuring wordt ook een schatting gemaakt van je kansen op de arbeidsmarkt. Wanneer die kansen laag worden ingeschat, krijg je al snel een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Bovendien, slechts in de helft van de gevallen vindt er een keuring plaats en slechts in 15 procent van de gevallen een uitgebreid onderzoek naar je fysieke of psychische mogelijkheden voor een andere baan. Je hoeft dus volstrekt niet arbeidsongeschikt te zijn in de letterlijke zin van het woord om een arbeidsongeschiktheidsuitkering te krijgen.

Najaarsoverleg

Tijdens het Najaarsoverleg stond de massale arbeidsongeschiktheid hoog op de agenda. Ondernemers zagen een oplossing in het verlagen van en het bemoeilijken van het krijgen van een arbeidsongeschiktheidsuitkering, de vakbonden wilden ondernemingen verplichten meer 'arbeidsongeschikten' in dienst te nemen. De regering heeft tussen beide oplossingen niet willen kiezen. Daardoor kwamen er alleen een paar magere compromissen op papier, waarvan het uitermate twijfelachtig is of het de stijging van de arbeidsongeschiktheid zal afremmen.

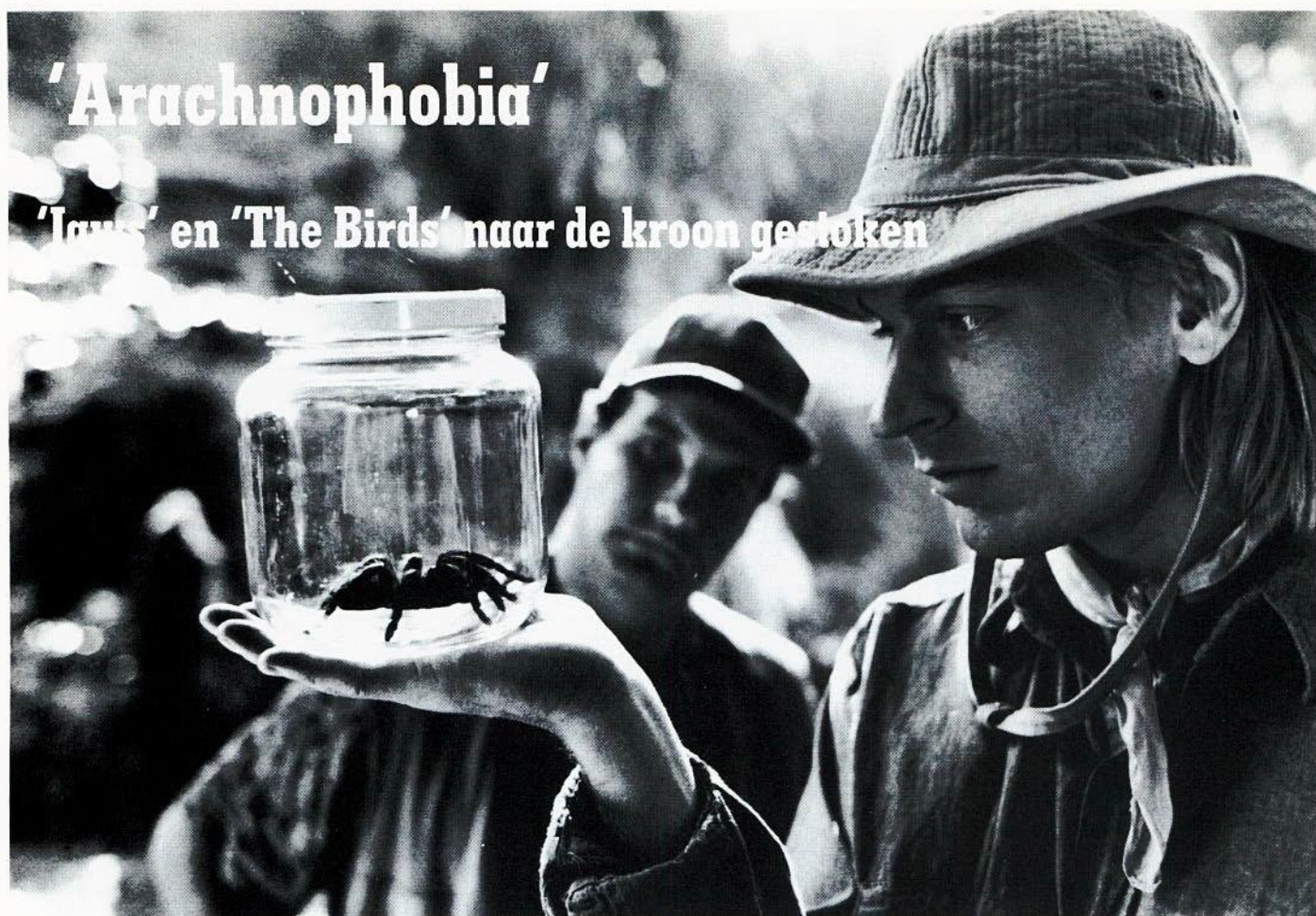
Maar stel tussen haakjes eens even dat de regering wel had gekozen voor een van beide 'oplossingen'. De ondernemersoplossing leidt misschien (hoewel de stelselherziening sociale zekerheid ook niet heeft geleid tot een daling) tot een daling van het aantal 'arbeidsongeschikten', maar tot een gelijktijdige stijging van het aantal werklozen. Ook de vakbondsoptie is niet ideaal. Weliswaar legt de vakbeweging de vinger op een gevoelige plek, waar zij ondernemers wil dwingen om mensen aan te stellen die zij eerst hebben gelooft via de arbeidsongeschiktheid, maar er zijn m.i. onvoldoende arbeidsplaatsen om op korte termijn 850.000 mensen aan een baan te helpen.

Het is allemaal betrekkelijk zinloos als we geen aandacht hebben voor het nog steeds gigantische tekort aan arbeidsplaatsen. Dat is het kernprobleem van onze economie. Zonder dat we dat aanpakken zijn de werkloosheidsbestrijding en de pogingen de arbeidsongeschiktheid te verminderen gedoemd te mislukken. Premier Lubbers zei bij het tienjarig bestaan van het CDA dat de massale arbeidsongeschiktheid een schande is. Ik ben dat met hem eens, maar ik vind het onverstandig en schandalig dat hij vervolgens zegt dat de staatsschuld de komende jaren de hoogste beleidsprioriteit moet krijgen.

Wessel Visser

WAPENMUSEUM

'Arachnophobia'

'Jaws' en 'The Birds' naar de kroon gestoken

Je kunt je afvragen wat het nut van griezelfilms is. De mensen hoeven tenslotte de krant maar op te slaan, of naar het nieuws op de televisie te kijken en ze doen al geen oog meer dicht. Maar juist om die reden schijnen films die zo angstaanjagend zijn dat je verstijfd in je bioscoopstoel zit, een duidelijke functie te hebben. Ze leiden je even helemaal af van alles wat je bezighoudt, en vaak zijn de situaties die erin worden geschetst, zo bizar dat je ze niet associeert met je eigen leven. Hoewel...

De jonge arts Ross Jennings besluit met zijn vrouw Molly en hun twee kinderen om het stadsleven te ruilen voor een rustige praktijk op het platteland. In dezelfde periode leidt de entomoloog James Atherton een expeditie naar de regenwouden van Venezuela waar hij, op zoek naar zeldzame insecten, een ongewoon grote gifspin tegenkomt. Het dier blijkt bestand tegen het gifgas waar alle andere verzamelde insecten zonder slag of stoot aan bezwijken. Tijdens de werkzaamheden maakt de spin ongezien zijn eerste slachtoffer: een nietsvermoedende fotograaf die tot de expeditie behoort, wordt in zijn tent gebeten en overlijdt. De dode wordt in een geïmproviseerde kist gelegd. Door een gat in de zijwand kruipt de spin ook mee naar binnen, op weg naar de bewoonde wereld. Kort nadat Ross Jennings in het plaatsje Canaima is gearriveerd, overlijdt zijn nieuwe buurvrouw. Ze is eveneens gestoken door een spin (de oorspronkelijke immigrant heeft inmiddels wat nazaten geproduceerd), maar dat weet nog niemand. De oude dorpsdokter constateert een hartstilstand, maar Ross wil daar niet aan. Hij heeft de

vrouw de dag tevoren nog onderzocht en haar kerngezond bevonden. Wanneer een paar dagen later een lid van het plaatselijk honkbalteam onder onverklaarbare omstandigheden overlijdt, ook nadat hij door Dr. Jennings was onderzocht, heeft de nieuwkomer al snel de bijnaam Dr. Death. Gelukkig heeft de oude arts, die het volgende slachtoffer wordt, een oplettende vrouw. Die ziet een spin door de kamer kruipen, vlak nadat haar man heeft geroepen, dat hij door iets gestoken is. Jennings heeft nu duidelijk lont geroeken. Hij belt een bekende insectenkundige voor informatie. Het is dezelfde dr. Atherton die nog altijd niet door heeft welke ramp hij over Canaima heeft gebracht. Als blijkt dat de fotograaf die tijdens zijn expeditie is overleden, uit Canaima afkomstig was en ook daarheen is getransporteerd om te worden begraven, is het raadsel opgelost. De volgende stap is het verdelgen van de spinnenkolonie. Op dit punt in de film aangekomen, krijgen mensen die bang voor spinnen zijn (en dat is een kwart van de wereldbevolking!) het heel moeilijk, want regisseur Frank Mars-

hall gooit dan alle remmen los. Hij voert de spanning vakkundig op en werpt voortdurend meer spinnen in de strijd. De arme Jennings, die al doodsbang is voor het meest onschuldige spinnetje, blijkt over heldenmoed te beschikken als het er op aan komt. Na een bloedstollende confrontatie met de moeder-spin weet hij het dorp nog net voor de ondergang te behoeden.

Marshall was jarenlang de vaste producent van Steven Spielberg, en hij heeft hem duidelijk de kunst afgekeken. 'Arachnophobia' is een juweel van een griezelfilm, waarbij Marshall goed heeft gevoeld dat het publiek af en toe zit te snakken naar een lach om de spanning te breken. Voor die taak heeft hij John Goodman aangetrokken, die als de insectenverdelger Rambo ('Yeah, I'm bad...') een lekker eind weg schmiert. Jeff Daniels in de rol van de wat sukkelige arts die zichzelf overtreft om zijn gezin en de dorpsbewoners te redden, blijkt ook een gouden keus, evenals de wat arrogante Britse acteur Julian Sands als de entomoloog die alle onheil heeft veroorzaakt. Hij komt dan ook ellendig aan zijn eind. Mooie locaties en onbegrijpelijk knap camerawerk maken 'Arachnophobia' meteen al tot een klassieker!

Leo van Opzeeland

film in 't kort

Air America

Roger Spottiswoode belicht in zijn cynische avonturenfilm 'Air America' de rol van een groepje burgerpiloten ten tijde van de escalerende militaire operaties in Vietnam. De piloten brengen in het geheim voedsel en andere spullen naar Laos, ten behoeve van de dorpingen maar ook bestemd voor lokale militaire eenheden die de communisten bestrijden. Maar daar blijft het niet bij. Al snel ontdekt een jonge vlieger dat zijn majoor in een grootscheepse drugshandel verwickeld is. Al deze onthullingen zijn langzamerhand niks nieuws meer, maar geestig gespeeld en ook tech-

Mel Gibson en Robert Downey jr. in 'Air America'

nisch knap in beeld gebracht (let op het stuntwerk met de vliegtuigen), blijven ze toch prikkelende stof voor een regisseur die graag wat dieper graaft. Mel Gibson en Robert Downey jr. spelen mooie hoofdrollen.

The Sheltering Sky

De Amerikaanse musicus Port Moresby en zijn vrouw Kit arriveren in 1947 per oceaanstomer in Noord Afrika. Port is vastgelopen in zijn werk, en ook zijn huwelijk begint na tien jaar barsten te vertonen. Hij hoopt op nieuwe impulsen tijdens een reis door de woestijn. Port stort zich willens en wetens in gevaarlijke ondernemingen, maar kan zijn liefde voor Kit toch niet verloochenen. Zij van haar kant raakt volledig op drift als Port aan tyfus is bezwiken. Al heeft regisseur Bernardo Bertolucci met 'The Sheltering Sky', naar de roman van Paul Bowles, opnieuw een adembenemend mooie film afgeleverd, hij maakt het zijn publiek niet makkelijk. De beweegredenen van de beide Amerikanen blijven zo duister dat het moeilijk is om je in te leven in hun gedrag. De beklemmende sfeer van die totaal vreemde fascinerende wereld

Debra Winger en John Malkovich in 'The Sheltering Sky'

komt zeker over, maar dat is toch voor ruim twee uur film een wat eenzijdige emotie. John Malkovich en Debra Winger doen hun best in de hoofdrollen, maar hebben een bijna onmogelijke taak.

Postcards from the Edge

Mike Nichols verfilmde de autobiografische bestseller van actrice Carrie Fisher. Na een problematische jeugd als kind van acteur Eddy Fisher en actrice Debbie Reynolds kwam ze, eenmaal volwassen, terecht in de drugsscène van John Belushi. De film begint met het moment dat de hoofdpersoon in allerijl door een vriend naar het ziekenhuis wordt gebracht, omdat ze een overdosis drugs heeft genomen. Een afkickperiode volgt en als onderdeel van de therapie moet de vrouw weer tijdelijk bij haar moeder in huis gaan wonen.

Meryl Streep in 'Postcards from the Edge'

Meryl Streep en Shirley MacLaine geven elkaar prachtig partij als de moeder en de dochter. Het feit dat Carrie Fisher het Hollywoodse wereldje van binnenuit kent, maakt het verhaal heel authentiek en lekker sarcastisch. Gene Hackman, Dennis Quaid en Carl Reiner spelen leuke bijrollen.

Sons

Een onverwacht kadootje bleek 'Sons' van Alexandre Rockwell. Het zal misschien wat moeite kosten om de film te zien, want hij wordt op zeer bescheiden schaal uitgebracht. Onthoud de titel anders voor de videotheek, of let op of hij eens op de televisie wordt vertoond! Het verhaal is snel verteld. Een oude man zit na een beroerte in een verpleegtehuis voor oorlogsveteranen. Hij heeft drie zoons van verschillende vrouwen. De oudste heeft een vaste baan, de

Samuel Fuller en William Forsythe in 'Sons'

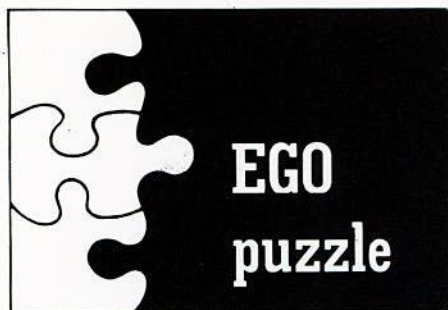
jongste is bij hem in dienst als vertegenwoordiger. De middelste zoon is een dromer die zijn draai niet kan vinden. Maar juist hij ontdekt dat de oude man in de oorlog in Normandië een Francaise heeft leren kennen, wier brieven hij nog altijd bij zich draagt. Hij weet zijn broers zover te krijgen dat ze de vader uit het ziekenhuis halen en met hem op het vliegtuig naar Frankrijk stappen... De film is een oase van eenvoud, kleinschaligheid, humor, originaliteit en warmte. Tijdens het kijken moest ik voortdurend denken aan John Cassavetes en zijn films. En wat stond er op de aftiteling: de film is opgedragen aan Cassavetes, die oorspronkelijk de rol van de oude vader zou spelen. Maar hij overleed voortijdig, en regisseur/scriptschrijver Samuel Fuller (die in de Tweede Wereldoorlog een aantal onderscheidingen verdiende, en ook werkelijk in Normandië heeft gevochten) nam de rol over.

L.v.O.

6 Als mensheid
kunnen we het zelfs
zonder religies
stellen.

maar niet zonder
mededogen
en liefde²

Dalai Lama (Nobelprijs voor de Vrede 1989)

De westerse mens, bevrijd van angst voor duistere machten.

De westerse mens, los van wetten en moraal door godsdienst of autoriteit opgelegd.

De westerse mens, de autonome mens?

Hij bepaalt wat goed en kwaad, wat recht en onrecht is.

Hij heeft dat zelf vastgelegd in regels over moraal en recht.

Hij bepaalt de maatschappelijke verhoudingen.

Hij heeft dat zelf vastgelegd in regels over staatsinrichting en democratie.

Hij bepaalt de inrichting van de hem omringende natuur.

Hij heeft dat zelf vastgelegd in regels over delfstoffenwinning en landschapinrichting etc. etc.

De westerse mens... de autonome mens?

Toch is het een zoeken, roch gaat er ook veel fout op het gebied van moraal, recht, democratie, techniek.

Verwarren we autonomie met willekeur?

Houden we voldoende rekening met anderen; hun belangen; hier; in andere werelddelen; in komende tijden?

Verwarren we autonomie met hebzucht?

Is het motto: „Grijp wat je krijgen kunt, het gaat alleen om eigen belang?”

Ervaren we in autonomie ook verbondenheid met al die andere mensen, met al het andere?

Kunnen we onszelf beleven als deeltje van een mooi en ingewikkeld geheel?

Spelen wij, westerse mensen, een misschien levensgevaarlijk spelletje met de pas enkele eeuwen verworven autonomie? Is dat autonomie?

Wat vind je?

Steven

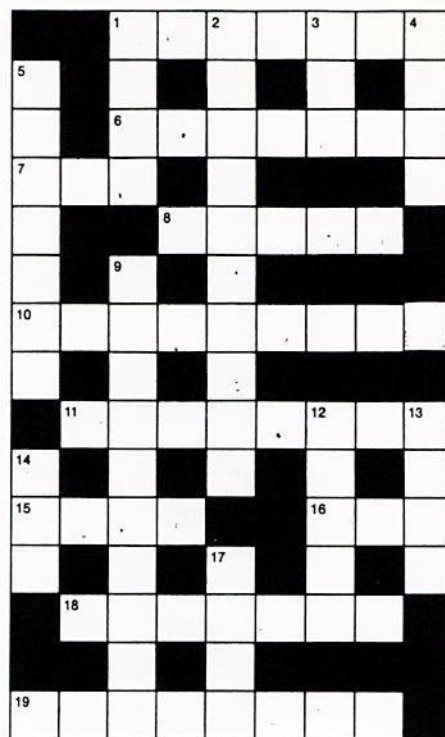
Cryptogram

De oplossing van de drie synoniemen in het novembernummer luidt: 1. prikkel; 2. eksters en 3. keuring.

Hieronder een cryptogram, waarvan de omschrijvingen luiden:

Horizontaal: 1. deze militair neemt er nog eentje; 6. dit seksbommetje kan er tegen; 7. deze last zit aan de verkeerde kant; 8. een paling de das om doen; 10. de ezel maakt muziek; 11. zwerende mop; 15. twee, vier, zes, een ogenblik; 16. plezier van voor naar achter; 18. een jongen zonder haar; 19. een eind weg gissen, dat is gemeen.

Vertikaal: 1. de slang is stil, dat lijkt maar zo; 2. ren, kerel, ren; 5. oude Duitse stem; 4. met een griffel; 5. stuk vee en oud-voetballer van Ajax zorgen dat de motor blijft lopen; 9. w-wat p-p-praat die m-man v-vreemd; 12. deze dame is vooral in Italië mooi; 13. zit die kraai altijd met deze maanstand op de muur; 14. de zoete drank vergezelt je; 17. dit meisje zit in de Russische rivier.

Uit: NRC-H van 3/11/90

Foto: Wim Reinders

Topsporters in Sport International vooral verhullend

Rob Bianchi, bondscoach van de Nederlandse hockeyploeg: "Ik ben bondscoach, ik moet diplomatiek zijn. Laat ik het zo zeggen: ik denk niet dat het kalf verdronken is, maar de put zal gedempt moeten worden." Gerald Vanenburg, PSV'er (en als het Michels belooft international): "In de voetballerij leer je bepaalde dingen. Het heeft geen nut om mensen voor het hoofd te stoten. Slijmen? Nee, ik heb een eigen mening, maar die hoeft je niet altijd keihard te zeggen." Yvonne van Gennip, drievoudig Olympisch schaatskampioene: "Niemand kent me, mijn diepste innerlijk houd ik geheim."

Het zal een jaar geleden zijn geweest, dat een collega met afkeurende blik vroeg waarom ik in vredesnaam geen frequent lezer van Sport International was. SI was toch verplichte kost voor een conscientieus sportverslaggever! Bedremmeld begon ik iets te stamelen over ellenlange stukken, tijdgebrek en net-de-vorige-editie-gemist-hebben. Ik gaf daarmee toe dat ik de diepere weezin in mezelf niet kon verklaren. Ik vermoedde iets van: "Bah, een tijdschrift vol met sport, daar kun je je fatsoenshalve toch niet mee inlaten."

Aan de andere kant hou ik van sport (als die mooi beoefend wordt), kan ik er zelfs door worden ontroerd en vind ik sport een cultuurgoed. Hoe nuchter ik ook ben, bij bepaalde prestaties, duels of successen kan mijn gemoed bijna volschieten. Grote sportmensen vallen me op vanwege hun koelbloedigheid, soms benijd ik ze om de manier waarop ze spanningen aankunnen.

Criteria?

Ik kan me van heel vroeger herinneren, dat ik (hoog) basketbalde, (goed) teniste, (redelijk) honkbalde, (soms) prachtige voetbaldoelpunten maakte en (af en toe) een schitterende spin kon slaan achter de tafeltennistafel. Maar als het erop aankwam waren de tegenstanders en medespelers mentaal superieur. In de (top)sport dien je over ongelooflijk veel lef en moed te beschikken. Ik had er te weinig van. Op cruciale momenten liet ik het afweten of speelde ik (in een teamsport) de bal gauw over naar een ander. Over dat soort dingen wordt nauwelijks geschreven. Aan dat soort criteria wordt nog minder het falen of slagen van een topsporter beoordeeld. Maar waaraan dan wel? Ik ben op zoek gegaan naar het antwoord op die vraag. In Sport International. Ik dacht: "Wie weet heeft die collega gelijk, als hij me zo verwijtend aankijkt. Wie weet, doet SI met die ellenlange verhalen toch iets wezenlijks uit de doeken over topsport."

Nietszeggend

Af en toe begon ik een nummer te kopen. Ik las er de helft van, voelde dezelfde wrevel als weleer, maar kon nog steeds niet omschrijven wat er nu pre-

cies aan het blad scheelde. Ik moest kennelijk de gehele beker ledigen en heb de laatste nummers dan ook in extenso, zin voor zin, in me opgenomen. En eindelijk weet ik het. Eindelijk heb ik ontdekt wat er mis is. De eerste alinea van dit stukje illustreert dat. Het zijn citaten uit SI nummer 11. Volkomen nietszeggende citaten, want de betreffende topsporters mogen, kunnen of willen niets zeggen en toch worden ze pagina's lang aan het woord gelaten. Het ligt niet aan SI en het is ook geenszins mijn bedoeling dat blad te torpederen. Het doet tenslotte een poging achtergronden bloot te leggen en dat is nog maar weinig media na te geven. SI slaagt echter niet in die opzet en dat is treurig. Het ligt misschien niet eens aan de journalisten bij SI, het ligt waarschijnlijk aan de sport zelf. Die (top)sport legt zich een groter stilzwijgen op, naarmate de rol van het geld belangrijker wordt.

Vanenburg zal zich wel twee keer bedenken kritiek uit te oefenen op PSV, Michels of medespelers. Hij vliegt terstond uit de selectie. Rob Bianchi wil het hockeybestuur niet te zwaar vallen, als dat weinig meer doet dan rondrijden in een BMW, want hij vliegt er (zeker als ex-voetballer) even gemakkelijk uit als hij erin is gekomen.

Zinloos

Maar Yvonne van Gennip dan? Die komt toch buitengewoon eerlijk over? Ze keert zich immers af van al te materialistisch denken? Het zij zo, maar ook Van Gennip laat zich niet in het 'diepste innerlijk' kijken. Ze zal er zeker haar redenen voor hebben en andermaal vermoed ik het ergste. Want ik heb – in vertrouwen – al té veel verhalen van topsporters gehoord: over hun ellendige jeugd, hun vroeg ontstane frustraties, hun gevecht om toch iets in de maatschappij te betekenen. Ze mogen of willen dat verhaal na verloop van tijd niet meer kwijt. Het is vooral de sponsors dikwijls te ingewikkeld en te negatief. Een sportster moet schitteren en niet dreinen. En daarom zijn zo veel verhalen volstrekt zinloos. Ook in SI. Wat die ellenlange verhalen vooral doen is: verhullen.

Hans van Wissen

Gerald Vanenburg

Zingeving

Mensen streven ernaar, in het algemeen, om de dingen zo te doen dat ze er het gevoel aan over houden, dat het zin heeft gehad. De ervaring te hebben dat het werk wat je doet zinnig is, dat de contacten die je met andere mensen hebt zinvol zijn en dat je aan het eind van de dag kunt zeggen, dat je een zinvolle dag hebt gehad. Dat zal niet altijd lukken, maar ons streven is daar wel op gericht.

Aan al die ervaringen van zin, ontleen de meeste mensen ook de zin van het bestaan: dat wat het de moeite waard maakt om te leven. En dat hoeven beslissen geen hoogdravende dingen te zijn. De zin van het bestaan kan door iedereen ervaren worden, met of zonder geloof, in de doodgewoonste dingen van alledag.

En toch, ondanks dat, ervaren massa's mensen die zin van hun bestaan niet meer. Alles lijkt hun even zinloos en grauw toe en ze vragen zich elke morgen af: 'Waarom zou ik überhaupt m'n bed nog uitkomen? Waarvoor doe ik het allemaal?' En ze weten geen ander antwoord dan het nakomen van hun dagelijkse verplichtingen en over hun toekomst denken ze niet meer na. Want de idealen die ze hebben gehad, zijn toch niet uitgekomen. Ze zijn onbewust het huwelijk ingestapt, hebben zonder er bewust over na te denken kinderen genomen en ontdekken vervolgens dat ze het eigenlijk heel anders hadden willen doen. En daarvoor is het nu te laat. Af-schuwend, inderdaad.

Nu las ik onlangs in een boekje van een

bekende professor die alles weet over het goede en het kwade en waarom dat zo is, dat gebrek aan zingeving de grootste neurose is van deze tijd. Er valt tegen zo'n uitspraak heel wat in te brengen, maar ik kan simpelweg volstaan met te zeggen dat deze professor in geen geval gelijk heeft, omdat we in onze samenleving weliswaar allemaal tobben met zingeving, maar niet allemaal neurotisch zijn.

Zingeving wordt ervaren, wanneer we ons er van bewust zijn dat hetgeen we doen zinvol is of juist niet. Of het nu de afwas is, geluk in de liefde of poëzie schrijven, het kan allemaal even zinvol of zinloos zijn. 'Zin' is voor ieder mens verschillend. De vraag naar de zin van het bestaan kan dan ook niet in algemene termen worden beantwoord. Het bestaan heeft geen zin. Het bestaan kan wél zin krijgen.

We moeten er zelf zin aan geven. Om dat te doen moeten we ons bewustzijn gebruiken, proberen bewust te zijn wat in ons persoonlijk leven belangrijk is en wat niet. Jezelf de vraag stellen: waar geef ik werkelijk om en wat kan ik daarmee doen in de praktijk. Daarnaar te leven en er vorm aan te geven. Te worden wie je wilt zijn.

Freek Pol

Raadsliden - waar en wie

Bureau

Harderwijk
't Harde
Oirschot
't Harde
Nunspeet
Rotterdam
Arnhem
Utrecht
Steenwijk
Seedorf (BRD)
Amsterdam
Den Helder
Seedorf (BRD)
Den Helder
Steenwijk
Gilze Rijen
Den Helder
Venlo
Blomberg (BRD)
Hohne (BRD)
Schaarsbergen
Amersfoort
Stolzenau (BRD)
Assen
Nijmegen
Vught
Breda

Naam

R. O. (Ronald) Battes
L. J. H. (Lex) Beekers
I. L. (Immy) Beijer
J. (Jacques) v. d. Blink
J. (Jan) den Boer
K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer
E. Y. (Ellen) Bremer
M. (Metske) Dekkinga
A. B. (Adri) van Deurzen
J. (Jan) Duijnhouwer
J. (Joop) Flokstra
J. J. H. (Hans) Floris
R. P. (Rob) Geene
J. J. (Jaap) Geuze
W. H. (Wim) Heij
C. H. (Kees) v. d. Hilst
C. C. (Tineke) Hundling
S. P. J. (Stef) Kessels
F. G. (Frits) v. d. Kolk
B. J. T. (Ben) v. d. Linden
J. J. (Joan) Merens
B. M. (Beernoud) Moojen
J. G. J. (Jan) Nauts
W. (Wim) Reinders
P. W. M. (Peter) Samwel
G. (Gerard) Snels
J. W. F. (Jan) Sulman

Telefoon kantoor

03410-23911, tst. 2532
05255-2727, tst. 2087
040-352913
05255-2727, tst. 2087
05771-341, tst. 2492, b.g.g. 2498
010-4539911, tst. 341 of 381
085-457311, tst. 2123 b.g.g. 2151
030-366444/45
05210-15422, tst. 2643
09-4942817510, tst. 2285
020-5865506 of 5508
02230-56662
09-4942817510, tst. 2285
02230-52089
05210-15422, tst. 2643
01612-93000, tst. 2342
02230-52089 of 52405
040-352913
09-495761704290
09-4950518021, tst. 480
085-532774
033-638622, tst. 4221
09-495761704290
05920-58499
080-276911, tst. 154
073-128777, tst. 2164
076-273341

Telefoon huis

03417-56628
038-212656
013-556060
055-415846
03210-18934
03480-14787
08308-21867
033-803142
05220-62273
09-494284647
-
02208-13336
09-4942812470
075-703705
05210-13657
013-425425
04760-74188
09-4952356621
09-4950514322
085-458917
035-234907
09-495761687
05921-41499
080-563833
080-229069
076-872688

Hoofdraadsman Stafradsmen

Coornherthuis
(vormingswerkster)
(raadsman/direkteur)
(raadsman)
(vormingswerkster)

K. S. (Kees) Roza
F. (Frank) Spoelstra
C. (Carine) van Hinte
A. H. T. (Ad) Hornis
M. C. (Mart) Vogels
M. (Marijke) v. d. Stigchel

03404-14436
03404-14436
03404-14060
03404-14060
03404-14060
03404-14060

020-323785
05709-2575
-
030-937808
033-952099
-

Foto Carel ten Pas

Angst...

Kloppend hart bij nachtelijk bivak?

Van het bivak weet ik het nog: ik was bij het wachtlopen midden in de nacht gewoon een beetje bang. De toestand was er naar. De mens is een dagdier en dan wordt het al gauw wat minder florissant als zo om kwart voor drie 's nachts het half bewolkt is en de maan het maar magertjes doet. Misschien zit het dan wel in de ruimte. De hemel is soms gewoon te hoog, het donker te diep.

'...als zo om kwart voor drie 's nachts het half bewolkt is en de maan het maar magertjes doet.'

We lagen in zo'n vaag overgangsgedebied: geen echt bos, geen echte heide, geen pure zandverstuiving. Een beetje van alles wat. Dat maakte het allemaal verdachter dan het was. In iedere vliegden, iedere jeneverbes zag ik al gauw een mens. Vooral als het waaide. Dan bewoog alles een beetje. Beweging en geluid versterken de sfeer dat er iets aan de hand was. Iedere beweging behoefde dan wel

geen Rus te zijn, een vijand was het in ieder geval.

Wachtcommandant

Daar stond je dan tussen de tenten, de schuttersputjes en het materieel waarvoor de belastingbetalers zo moesten opbrengen. Een heel eigen gevoel om zo in diepe duisternis je land te verdedigen. Niemand te zien maar het idee maakte me al wat gespannen. Een iets snellere hartslag dus daar bij dat bivak, een ietsepietsie zweterig midden

in de kou van de nacht. Maar in de korte ogenblikken dat je je maatje iets verderop even sprak, gaf je natuurlijk geen krimp: allemaal klote in dat leger, wanneer is er koffie, maar verder geen bijzonderheden. Achteraf bleek de wachtcommandant die uit het niets kwam opdagen nog de grootste schrik. Een beetje bang zijn: zelfs de grootste flinkerik weet wat het is. Angst is dan ook niets bijzonders. In tegendeel, het is iets heel natuurlijks. Een gewone dierlijke reactie om gevaarlijke situaties te vermijden, te ontvluchten. Of althans het onbekende wat gemakkelijker de baas te kunnen. Dat wachtlopen was bij mij maar een voorbeeld uit een lange reeks: kolen halen in het donkere schuurtje, voor het eerst met de fiets de roltrappen af van de Rotterdamse Maastunnel, een stel opgeschoten jongens langs die veel groter, veel sterker toonden dan het schrielle ventje dat ik lange tijd was.

Afstand en tijd

Wanneer zijn we bang, angstig? Het is moeilijk te zeggen. Over oorlog en ellende, ziekte, dood en ander ongerief hebben we het maar even niet. We blijven als het ware dicht bij onze huistuin-en-keuken angsten. Wanneer zijn we dan bang?

'We lagen in zo'n vaag overgangsgedebied...'

Foto Wim Heij

Angst heeft zeker met afstand te maken. Iets wat ver weg is, wordt niet als bedreigend ervaren. Zo was de angst voor 'de Russen' jarenlang meer een uitvinding van het militair-industrieel complex dan van de man in de straat. Het gele (Chinese) gevaar bleek in onze contreien al helemaal een luchtbel. Maar het rondspoken van een 'enge' vreemde man in de buurt, gaf stevast wel veel onrust.

In de natuur zie je de werking van afstand heel goed. Een vogel, een hert, een vos heeft je in het veld al heel snel gezien, gehoord, geroken. Maar pas als je op een bepaalde afstand bent gekomen, gaan ze op de vlucht. Bij het roodborstje is die afstand heel wat kleiner dan bij de vos of bij het edelhert.

Angst is ook iets van tijd, die ook weer afstand is. Tijd heelt de wonden. Hij doet de angst ook vervagen. Heel goed zie je dat in de geschiedenis.

De Spanjaarden waren in onze 80-jarige oorlog bepaald geen lieverdjes. Niemand denkt daar meer aan op het strand van Marbella, in de bar in Benidorm.

De Fransen bezetten ons land aan het eind van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Zoals elke bezettingsmacht keken ook zij niet op een dooie meer of minder onder de burgerbevolking. Vergeven is het en vergeten.

Maar Duitsland, vooral nu dat weer is verenigd, blijkt plotseling toch heel groot en sterk. Bij velen roept het daardoor nog steeds of opnieuw bange gevoelens op. Ja, 1933-1945 was het alweer. Het lijkt wel of de tijd hier even stil staat en de angst niet met de jaren wegeft.

Vanzelfsprekend, tijd en angst hebben ook met de toekomst te maken. Ook

hier, hoe dichterbij hoe tastbaarder.

Hoe kom ik door m'n examen? Krijg ik direct na mijn diensttijd werk? Dat zijn veel duidelijker vragen, twijfels, angsten desnoods, dan (om maar eens wat te noemen) verzeilt Nederland straks onder het zeewater door het broeikas-effect?

Pitbull-eigenaar

Eigen kracht, ook iets om aan te denken als het om angst gaat. Lichamelijk in de eerste plaats. De goedgebouwde macho-achtige krachtpatser tegenover het tengere, aarzelende mannetje. De

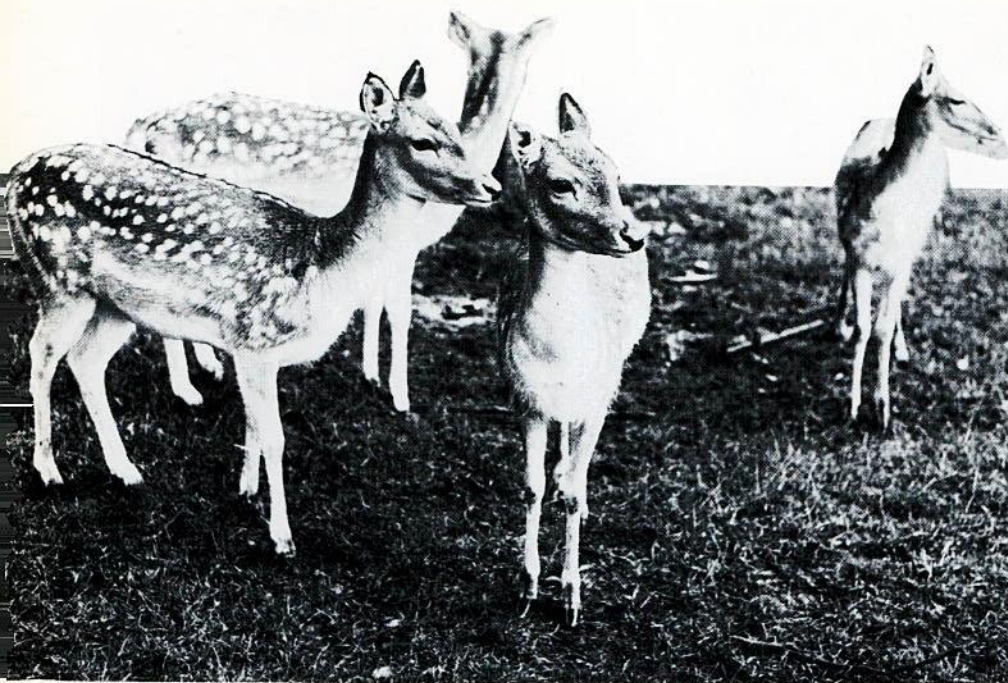
'Daar stond je dan tussen de tenten...'

spreekwoordelijke olifant tegenover de muis. De groep tegenover de enkeling. Maar het gaat lang niet altijd om fysieke kracht. De ervaren oudere tegenover de onzekere jongere. De meerdere tegenover de mindere. Degene die innerlijk weet voor de goede zaak te staan tegenover de draaikont die met alle winden meegaat.

Soms lijken de zaken niet helemaal duidelijk. Wie is er het meest bang: de eigenaar van de pitbullterrier of degene die langs het beest moet? Degene die plotseling een grote mond heeft, zonder

...gaf je natuurlijk geen krimp: (...) wanneer is er koffie, maar verder geen bijzonderheden.'

Foto's Carel ten Pas

...pas als je op een bepaalde afstand bent gekomen, gaan ze op de vlucht.'

dat daartoe onmiddellijk aanleiding is? Of degene die het moet aanhoren?

Is angst aangeboren, alleen maar 'natuur'? De geleerden weten het niet, studeren nog. Het onbekende maakt soms helemaal niet angstig: wat niet weet, wat niet deert. Pinguïns op de Zuidpool komen menselijke bezoekers argeloos tegemoet. Toeristen lopen in de grote steden 'gevaarlijke' wijken lukraak binnen. Jongens en meisjes gaan onmogelijke liefdes aan, ondanks de waarschuwingen van ouders die door ervaring wijs en een beetje bang zijn geworden. Angst als iets dat opgedrongen wordt. In een aantal gevallen op basis van vrijwilligheid. Heel onschuldig komt dat voor in films. Belichting, maar vooral muziek speelt hier mee. Het spookhuis op de kermis is een soortgelijk geval. Minder onschuldige voorbeelden zijn er ook. Hele generaties zijn vroeger (en soms nu nog) opgegroeid met zoveel hel en verdoemenis dat er bange mensen uit voortkwamen. In landen waar mensen onderdrukt worden (en dat zijn de meeste op de aarde) is angst helaas een dagelijks voorkomende realiteit. (Wat gebeurt er met me als ik dit doe of dat laat? Wat is de invloed van mijn spreken, mijn zwijgen, mijn doen en laten op m'n familie, m'n vrienden, kennissen, collega's?

Een straatje om

Maar als angst een natuurlijk verschijnsel is, dan is daar ook bij mensen een natuurlijke reactie op. In een enkel geval kan dat agressie zijn. Zie de uitstraling van de pitbull-eigenaar. Of de grote mond van de sergeant. Of de dreighouding (uit de dierenwereld welbekend) van de agressieve automobilist. Een heel andere manier is de vlucht. Gewoon wegwezen. Liever een straatje

om lopen. In vele gevallen is dat in de natuur het geval. De verhalen over de aanvallende tijgers, leeuwen, beren en stieren ten spijt. Ook die nemen vaak maar het zekere voor het onzekere en doen (bijvoorbeeld bij de komst van een

mens in de buurt) liever een stapje of heel wat meer terug.

Mooi is de reactie in de vorm van je maar het beste rustig houden, niet opvallen, je drukken. Jonge vogels doen dit, ook als ze al uit het nest zijn. Bij hazen komt dit voor. Bij kikkers, bij tal van kleine zoogdieren. Net zolang doen of je er niet bent, of je het niet ziet, of je het niet merkt. Tot het echt niet langer kan en er toch op het laatst beweging komt. Niet moedig allemaal in menselijke termen. Maar wel heel effectief: meestal gebeurt er niets, gaan het gevaar en de angst vanzelf voorbij.

Eeuwenoud systeem

Een mooie vorm van het opvangen van angst zie je tenslotte bij kolonievogels: meeuwen, sterns, strandlopers enz. In hun kolonie zitten ze heel dicht bij elkaar. Het is een voortdurend dringen en de eigen plaats verdedigen. Vanzelfsprekend zit daar een stuk angst bij de eigen positie te moeten opgeven. In sommige kolonies is dat goed opgelost. De plek is even groot als de reikwijdte van hals plus snavel. De dreiging en dus de angst gaat niet verder. Een eeuwenoud systeem ongetwijfeld. Was het bij ons mensen maar zo eenvoudig en overzichtelijk...

Frits Maas

...de reactie in de vorm van (...) je drukken. Jonge vogels doen dit...

Aanvallen!

De dienstplichtigen dienen ook te worden ingezet bij een komende oorlog in de Golf. Dat bleek in oktober jl. de mening van de – kort nadien met functioneel leeftijdsontslag gegane – commandant van het Eerste Legerkorps, luitenant-generaal J. Tjassens. Daarom moet zo snel mogelijk de Dienstplichtwet worden aangepast, vond de generaal.

Eerder was er marinecommandant Van Gorp, die kritiek had op de politieke leiding over de wijze van deelnemen aan de Golfcrisis. Op zich is dat nog te tolereren, als hij dat zou doen bij de politiek verantwoordelijke bewindsman. Nee, de man deed dat in zijn lijfblad De Telegraaf.

In Latijns-Amerika is het regel dat bevelhebbers zich bemoeien met de politieke leiding, of liever nog deze leiding geheel overnemen. In Nederland ge-

beurt dat alleen als de minister van defensie uit de linkse hoek afkomstig is. Henk Vredeling wist daar tijdens zijn defensie-ministerschap wel raad mee. Ze vlogen ongeacht hun hoge rang de laan uit.

Minister Ter Beek gaf de marinecommandant een waarschuwing, van de generaal Tjassens werd onmiddellijk gezegd dat hij op persoonlijke titel heeft gesproken.

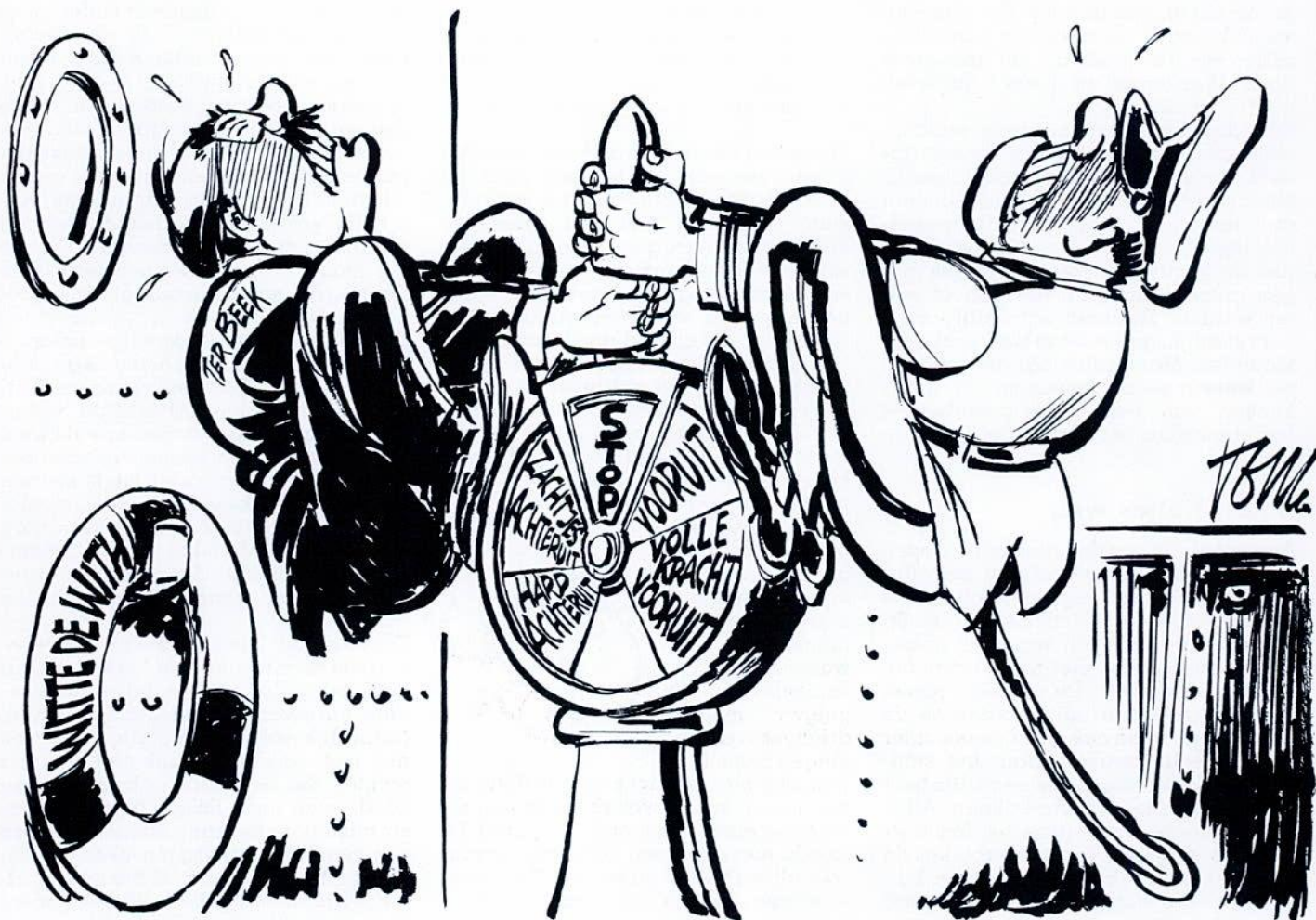
Het is natuurlijk onzinnig dat iemand belangstelling heeft voor de privé-opvatting van een zekere meneer Tjassens. Hier sprak een generaal, op het moment nog in de functie van bevelhebber van het Eerste Legerkorps, die een hint wil geven naar Den Haag. De generaal meent dat de regering 'met dezelfde vanzelfsprekendheid grondtroepen buiten het NAVO-gebied zou moeten kunnen sturen als de eenheden van marine en luchtmacht'.

Aan zulke opvattingen lijkt mij een persoonlijk trieste toekomstvisie ten grondslag te liggen. Het opereren van landmacht-kopstukken buiten het NAVO-gebied is zonder dienstplichtigen ondenkbaar.

Deelnemen aan een oorlog lijkt door het ineensstorten van het Oostblok op korte termijn uitgesloten. Vanaf de KMA tot de hoogste rang die ze kunnen bereiken hebben ze alleen de schoten gehoord die op de schietbaan klonken. Het is ook wel begrijpelijk; een goede brandweerman wil ook wel eens een echte brand blussen.

In hun dromen trekken zij ten aanval in de woestijn, voorafgegaan door de Johan Willem Friso Kapel. Vervolgens komen zij dan in het TV-programma van Ivo Niehe om te vertellen waarin een klein land groot kan zijn: aanvallen!

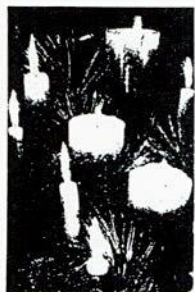
Cor Out

Wat doe jij met kerst?

of de boterbriefjes-emancipatie

Ze zijn er weer, de donkere dagen voor kerst. Het zal niet lang meer duren en er worden weer documentaires vertoond over daklozen en eenzame alleenstaande ouderen die de gezelligheid van de kerst moeten missen. Journalisten gaan weer op zoek naar die zielige, alleenstaande 40-plusser die via een contactadvertentie een gast aan tafel hoopt te vinden. O, wat zijn die kerstdagen toch gezellig! Gezellig met het hele gezin rond de boom en overvolle tafel.

Gezellig, zo'n feest voor het hele gezin. Vader en moeder zijn er al weken mee bezig. Zouden Jan en Marie dit jaar wel komen? Vorig jaar waren ze beide kerstdagen bij haar ouders. En Henk? Zou hij nu

eindelijk eens gewoon gaan doen en alleen komen? Zijn vriend kan zijn eigen ouders toch ook niet in de steek laten? Oh ja, opa en oma! Daar moeten we ook nog even naar toe natuurlijk, zullen we dat maar na het kerstdiner doen? Dan komen we d'er ook nog even uit die dagen.

Kerstdagen zijn voor mij eerder tentoonstellingen van Hollandse kneuterigheid dan van christelijke oubolligheid. Meer nog dan de caravan symboliseren de kerstdagen voor mij de gezinsideologie van een samenleving. Zouden de homoseksuelen die straks mogen trouwen daarvan deelgenoot willen worden? Resteren natuurlijk, zoals gebruikelijk, de eeuwige zielige alleenstaanden. Maar gelukkig, die brengen we weer massaal bijeen in een gaarkeuken van een het-zo-goed-bedoelend-buurthuis of opvanghuis voor daklozen.

Boterbriefjes weg

Aan het einde van de jaren zestig riepen de opstandige jongeren van toen (inmiddels de gezapige gezaghebbers van nu) dat het huwelijk een achterhaald en seksvijandig instituut was. Het huwelijk moest dan ook met rasse schreden worden afgeschaft. De vrouwen moesten baas in eigen buik worden en de mannen moesten ook maar eens achter het aanrecht geraken. Naar het stadshuis kon je net zo goed op een witte fiets als in een grote witte Amerikaan. Alles moest anders, liever gisteren dan morgen. De jongeren van toen zouden de wereld eens even drastisch gaan hervormen. Als dat geen revolutie was, wat was het dan nog wel?!

Er is sindsdien ook wel het een en ander, soms drastisch, veranderd. De pil werd ingevoerd, waardoor mannen en vrouwen bij het vrijen met elkaar niet altijd het verstand bij het voorkomen van een zwangerschap hoefden te houden. Het waren (en zijn) echter nog steeds vrouwen die daar als eersten aan moesten denken. Vrijen met iemand van het eigen geslacht was dan wel niet 'normaal', maar die afwijking kon geen reden van afwijzing meer zijn. Een vriendenstel tot je kennissenkring te rekenen werd iets waar sommigen naar al te graag te koop mee liepen. Het moest allemaal kunnen. Ook kinderen zouden meer moeten kunnen genieten van de geneugten van hun lichaam. Seksuele voorlichting kon wat dat betreft niet vroeg genoeg plaatsvinden.

Vanaf het begin van de jaren zeventig gingen kinderen ook steeds jonger het huis uit. Niet zozeer om te gaan trouwen, maar om met een vriend of vriendin samen te gaan wonen. Samenwonen werd daardoor voor velen een voorportaal voor een huwelijk. Maar dat huwelijk was niet altijd nodig. Hoogstens als er kinderen kwamen. Het leek er even op, zo in de loop van de jaren zeventig dat het huwelijk daadwerkelijk aan betekenis had ingeboet. Het zou niet lang meer duren en het instituut kon bijgezet worden als relikwie uit een ver verleden.

In de jaren zeventig en tachtig hebben steeds meer groepen en personen zich weten te ontworstelen aan ingesleten gewoontes van een samenleving. Zo gingen mensen driehoeksverhoudingen met elkaar aan, of gingen ze niet meer per definitie met elkaar samenwonen als ze een relatie met elkaar hadden (Lat-relatie). En steeds meer mensen kozen er bewust voor alleen te blijven wonen. Een bonte stoet van relaties ontstond. Een klein aantal groeperingen bleef echter roe-

pen dat het gezin de hoeksteen van de samenleving was. Tot op zekere hoogte waren ze roependen in een woestijn. Dat de oase zo dicht bij hen lag, konden deze groeperingen, met het CDA voorop, ook niet vermoeden.

De voordeelkaarten

Gelijke behandeling werd er steeds meer geroepen in de loop van de jaren tachtig. Daarom, zo stelden bijvoorbeeld samenwonenden, zouden mensen met een huwelijkse relatie anders en vaak beter worden behandeld dan samenwonenden? Waarom, zo stelde men de vraag, zouden samenwonenden niet dezelfde voordelen, vaak van financiële aard, mogen hebben als mensen met een boterbriefje?

Schoorvoetend ging de overheid, vaak ook een beetje uit opportunistische overwegingen, over tot bijna gelijke behandeling van samenwonenden en gehuwden. Niet op alle terreinen natuurlijk. Het erfrecht bijvoorbeeld werd nog steeds angstvallig onaangetaast gelaten. Maar er werden stappen gezet in de richting die een groot aantal samenwonenden wensten.

De overheid was niet de enige instantie die zijn oor te luisteren had gelegd in de samenleving. Ook verzekeringsmaatschappijen en bijvoorbeeld de Nederlandse Spoorwegen zagen er wel brood in om mensen die samenwoonden ongeveer de gelijke rechten toe te kennen als aan de hoeksteen van de samenleving. Iedereen leek langzaam aan op zijn wenken bediend te worden. Nederland leek eindelijk dat paradijs te worden dat het zo graag etaleert.

Tot voor kort! Opeens bleek er in Dene-marken de mogelijkheid te bestaan dat homoseksuelen ook een huwelijkse belofte aan elkaar konden gaan afleggen. Natuurlijk wel netjes met zijn tweeën en niet met meer, natuurlijk niet met alle rechten die het officiële huwelijk wel bood, maar toch. En ook bij de Remonstrantse Broederschap konden mensen een zegening aanvragen over een levensverbintenis (relatie) die ze met elkaar waren aangegaan. Steeds meer horen we geluiden uit bepaalde gewel-

Emancipatie: promotiekansen...

ven van de samenleving opstijgen die willen dat homo en lesbische paren volwaardige ouderlijke rechten krijgen.

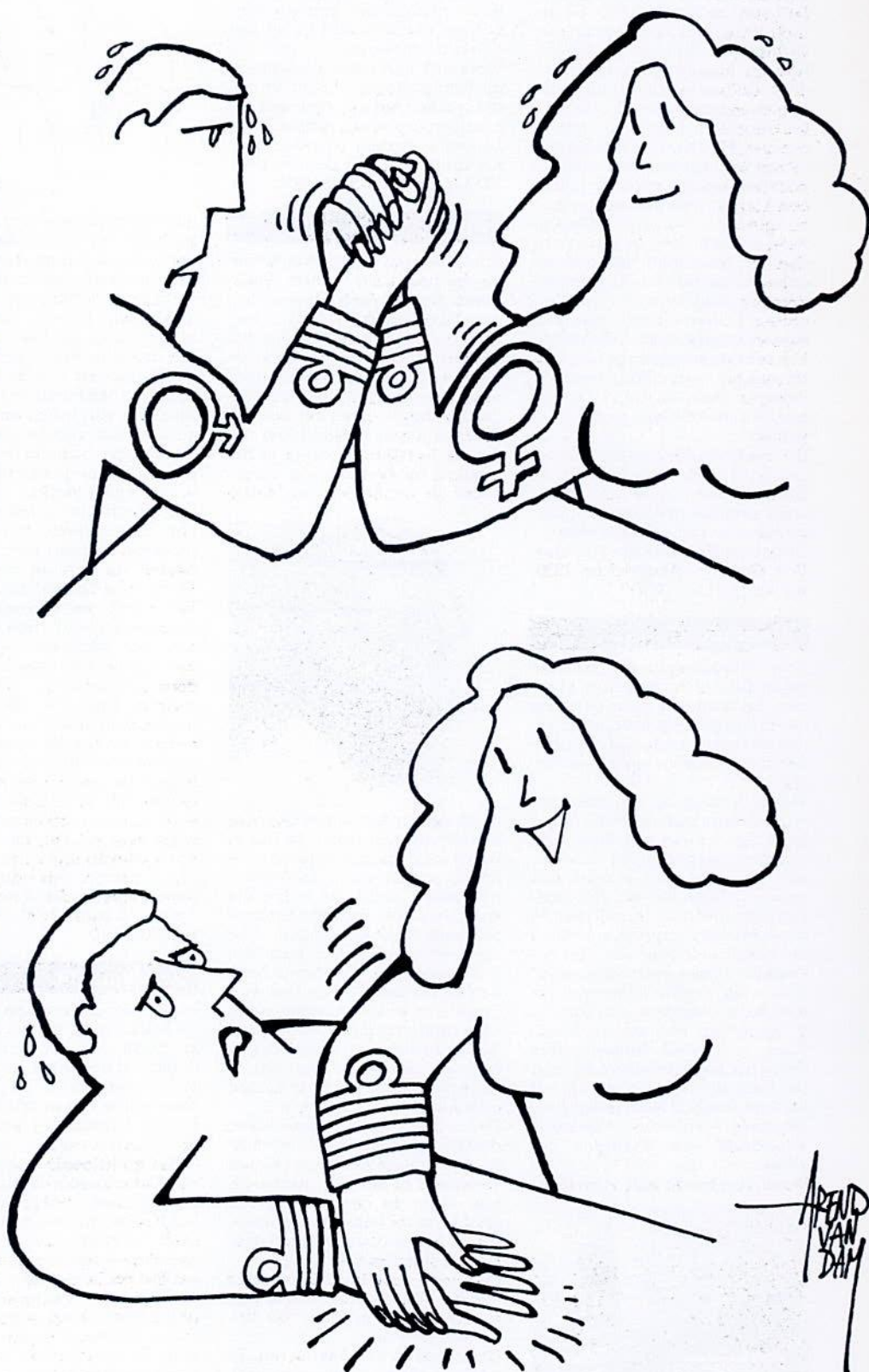
Margarinebriefjes

Inderdaad wordt het wel eens tijd dat mensen werkelijk de mogelijkheid krijgen hun privé-leven te organiseren zoals zij dat zelf willen. Als zij officieel geregisseerde afspraken met elkaar willen maken, dan moeten de mogelijkheden er ook zijn. Als mensen met elkaar willen regelen wie, tot een nader te bepalen tijdstip, verantwoordelijkheid draagt voor de verzorging en opvoeding van een kind of kinderen dan moeten die mogelijkheden er ook daadwerkelijk voor een ieder zijn. Als mensen officiële regelingen willen treffen met betrekking tot hun nalatenschap dan moeten de mogelijkheden er ook voor een ieder in dezelfde mate zijn.

Als mensen zo graag een boterbriefje willen hebben, dan moeten zij de mogelijkheid ook hebben. Echter: aan al die afspraken moeten volgens mij geen enkele andere rechten verbonden zijn. Huwen, prima? Maar daaraan hoeft toch niet een hele batterij extra rechten te worden verbonden?

Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat in de discussies die tegenwoordig worden gevoerd over gelijke behandeling van alle relaties (tussen man en vrouw, tussen vrouw en vrouw en tussen man en man) te veel accent wordt gelegd op gelijke rechten gelijk aan het huwelijk. Volgens mij zullen dit geen boterbriefjes maar margarinebriefjes worden. Waarom, zo vraag ik me af, willen mensen maar steeds officiële goedkeuring voor hetgeen zij in hun privé-leven uitspoken? Of zijn we allemaal bang met kerst in de gaarkeuken van het Leger des Heils terecht te komen, omdat we niet worden toegelaten tot die gezellige kerstdiners voor het hele gezin? Prettige feestdagen!

Klaas Soesbeek

DDR

Dit jaar verscheen 'De tangospeler' van de Oostduitser Christoph Hein. Het boek vertelt het verhaal van Dallow, een toevallige en opportunistische dissident. Dallow wordt op een gegeven moment gevraagd in te vallen als pianist bij een studenten-cabaret. Hij stemt toe, speelt een ietwat kritisch nummer over de partijleiding en verdwijnt voor een kleine twee jaar achter slot en grendel. Na zijn vrijlating weet hij zich door al zijn vrienden en kennissen verlaten en ook zijn vroegere werk op de universiteit mag hij niet meer hervatten. Echter, na vele vijven en zessen wordt een ex-collega van hen ontslagen vanwege een controversiële opmerking over de Praagse lente en blijkt Dallow niet te beroerd diens plaats in te nemen.

Dit boek van Hein is niet alleen een aanklacht tegen het verstrikende klimaat in de DDR, maar ook tegen het grenzeloze opportunisme van zijn dissidenten.

Christoph Hein: De tangospeler. Van Gennep, Amsterdam 1990. 163 blz. f 34,50. (WV)

Bretagne

Voor velen begint de vakantie reeds bij het maken van plannen. De winter is daar een zeer geschikte periode voor, vandaar dat we de komende tijd ook aandacht aan reisboeken zullen besteden.

Wie zich goed op zijn vakantie wil voorbereiden, althans in het buitenland meer wil doen dan zonnen, zwemmen en luiëren, kan het echt niet zonder een goed reisboek stellen. Reisboeken zijn grofweg te splitsen in twee groepen: impressie-boeken en beschrijvingen van de bekendste bezienswaardigheden. V.w.b. de laatste categorie genieten de reisgidsen van Lannoo al jarenlang een zekere faam. Daar voor veel Nederlanders Frankrijk een tweede vaderland is geworden hebben wij uit het enorme aanbod van reisgidsen Lannoo's volledig herziene streekgids over Bretagne gekozen.

Deze, van harde kافت voorziene,

gids begint met een uiteenzetting over de rijke geschiedenis van deze streek, gevolgd door informatie over het Bretons, de folklore, de cultuur en de natuur. Na een overzicht van beroemde Bretonen (o.a. Bernard Hinault en Jules Verne), komen we bij de hoofdmoot: een op plaatsnaam gerangschikte lijst van bezienswaardigheden, veelal voorzien van prachtige kleurenfoto's, aangevuld met talrijke kaarten en olattegronden. Het boek eindigt met een zee aan nuttige toeristische tips en een alfabetisch register.

Werkelijk een even uitstekende als fraaie reisgids die, bij vroegtijdig aanschaffen, voor veel vakantie-voorprijs zal zorgen.

Lannoo's Franse Streekgidsen: Bretagne. Lannoo Houten 1990. 337 blz. geill. f 49,50. (WH)

Afrika

Hoofdpersoon in de, even wrange als poëtische, roman 'Beenderen', van de Afrikaanse schrijver Chenjerai Hove (Zimbabwe), is de oude vrouw Marita die zich afbeult op de plantage van de blanke baas Manyepo. Haar zoon en enig kind heeft zich indertijd aangesloten bij de vrijheidsstrijders. Enkele jaren nadat de bevrijdingsoorlog is beëindigd en Rhodesië is omgedoopt in Zimbabwe, is Marita

nog steeds in het ongewisse over het lot van haar zoon. Ze put er troost uit door maar steeds over hem te praten, vooral met de jonge vrouw Janifa, de enige die ooit een brief van haar verdwenen zoon heeft ontvangen. Keer op keer moet Janifa haar die brief voorlezen. Ten lange leste besluit de oude Marita met wat, op slinkse wijze verkregen, geld naar de stad te gaan 'waar lange lijsten bestaan met namen van hen die gestorven zijn' om te trachten iets te weten te komen over het lot van haar zoon.

De beenderen (titel van het boek) duiken op allerlei manieren in deze prachtige roman op. Veelal verwijzen ze naar de voorvaders, naar de geschiedenis en hebben ze de betekenis van verzet. In het sombere verhaal over Marita staan ze voor hoop. De roman werd in 1989 bekroond met het Noma Award, de belangrijkste literaire prijs voor de Afrikaanse letteren.

Chenjerai Hove: Beenderen. In de Knipscheer, Amsterdam 1990. 165 blz. f 29,50. (WH)

Bespiegelingen

In 'Denk nog wijzer' zijn opnieuw een groot aantal 'korte bespiegelingen over de mens en zijn min of minder ellendige eigenaardigheden' van psycholoog René Diekstra gebundeld.

Diekstra, die grote bekendheid verwierf met zijn onderzoek en studies naar zelfdoding, heeft

het vermogen wetenschappelijke inzichten te toetsen aan levenservaringen en deze vervolgens naar een breed publiek te vertalen. Daarvan getuigen niet alleen zijn boeken (halen probleemloos de top-tien), maar ook zijn artikelen die hij schrijft voor de dagbladen van de Gemeenschappelijke Persdienst. Op verzoek van zijn lezers en door het succes van zijn eerste bundel ('Denkwijzer') bracht de uitgever een vervolgvatave van deze 'columnns' op de markt.

Een greep uit de onderwerpen van deze tweede bundel: Hoe piekeren mensen zichzelf in de nesten en hoe er weer uit?; Waarom is huilen voor mannen belangrijk om gezond en normaal te blijven?; Hoe komt het toch dat sommige mensen de neiging hebben steeds meer te doen in minder tijd?; Waarom is roem zo vaak dodelijk?; Wat is high-techneurose? en hoe komt het dat we ons als konsument of patiënt voortdurend dingen laten aansmeren die we niet nodig hebben? Zo maar enkele vragen waar Diekstra op onnavolgbare wijze over schrijft, maar steeds op een dussdanige wijze dat mensen er ook nog iets aan hebben.

René Diekstra: Denk nog wijzer. Ambo, Baarn 1990. 188 blz. f 25,00. (WH)

Krijgsmacht

Begin oktober ontving minister ter Beek van de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht (MRK) door haar uitgebrachte adviesrapport 'De publieke presentatie van de krijgsmacht'. Enkele belangrijke kernpunten uit het advies zijn:

- Het traditionele uitgangspunt van Defensievoorlichting ('openbaar maken, verklaren en toelichten') is van een voorbijgaande tijd. De Raad acht overredende communicatie een legitiem middel om het parlementair aanvaarde vredes- en veiligheidsbeleid aan de bevolking te 'verkopen'.
- Een professionelere aanpak van de voorlichting moet zich niet beperken tot de centrale organisatie. Vooral bij de krijgs-

macht delen moet e.e.a. gestalte krijgen.

- Door de ontspanning in Europa kalft het maatschappelijk draagvlak van de defensie-organisatie af. Daarom moeten andere maatschappelijk relevante taken die de krijgsmacht ook vervult onder de aandacht van een groter publiek worden gebracht.

- Het is nog steeds zo dat de beeldvorming van defensie sterk afhankelijk is van de ervaringen van het eigen personeel. Daarom moet de voorlichting van het personeel sterk worden verbeterd.

MRK: De publieke presentatie van de krijgsmacht. 1990. geill. 112 blz. Te bestellen door overmaking van f 6,00 op giro 575800 t.n.v. Algemeen Secretariaat MRK, Carel van Bylandtlaan 3, Den Haag. (WH)

Provence

Reisboeken doen het bij een steeds groter publiek goed. Het feit dat het boekenweek-geschenk 1991 zal worden geschreven door de reisboekenschrijver bij uitstek Cees Nooteboom is dan ook beslist geen toeval. Maar dat terzijde.

Diverse uitgeverijen zetten allerlei reisboeken-series op. Een van die reeksen is 'Schrijvers over de wereld', waarvan in EGO's november-nummer ook al een deel werd besproken (over de Rocky Mountains).

Kort geleden verscheen nog weer een deel in deze serie: 'Een jaar in de Provence' van de Engelse schrijver Peter Mayle.

Mayle vestigde zich in het hartje van deze zonnige vakantiestreek (aan de voet van het Luberon-gebergte) en geeft in zijn boek, van maand tot maand, een verslag van zijn verblijf. Hij weet op uitstekende wijze te verwoorden waar een buitenlander, die zich in Frankrijk vestigt, zoal tegenop loopt. Hij karakteriseert heel knap de streek en vooral haar bewoners, al gaat op den duur zijn wat laatdunkende (Engelse?) houding irriteren. Voor men-

sen die nog nooit de Provence bezocht hebben een heel aardig boek om alvast kennis te maken. Francofielen zullen zich wellicht storen aan de soms kwasi-grappige en betweterige toon van deze Peter Mayle.

Peter Mayle: Een jaar in de Provence. Het Spectrum, Utrecht 1990. 229 blz. f 29,90 (WH)

Agnes

Van de hand van tekenaar/schrijver Peter van Straaten verscheen medio dit jaar het vierde

Agnes-boek 'Die Agnes'

In deze bundel vertelt Van Straaten de nieuwste lotgevalen uit het 'slordige' leven van Agnes. Grote schokken doen zich in haar bestaan wederom niet voor. Nog steeds heeft Agnes losse relaties met Max, Titus en, de ook in dit deel weer opduikende, Arthur. Haar zoontje Daniël is inmiddels op een leeftijd (13) gekomen 'dat zijn moeder niet meer alles mag zien', alleen nog maar de tweede voorstelling in de bioscoop wenst te bezoeken en voor het eerst verliefd wordt op een meisje van zijn school. Ook nu weer vloeit de drank rijklijk en drinkt Agnes bij tijd en wijle te veel. De grootste verandering die zich voltrekt is het feit dat ze een andere baan aanvaardt: ze keert de galerie van Aart Holleman de rug toe en wordt assistente in de studio van haar vriendje Max.

Gelet op het nog lopende feuilleton in Vrij Nederland (achterkant) zal er in ieder geval nog minstens één deel volgen, hetgeen de liefhebbers van deze kostelijke zedenschets zeker zal plezieren.

Peter van Straaten: Die Agnes. De Harmonie, Amsterdam 1990. 157 blz. f 19,90. (WH)

Eilandliefde

Op Scarpa, een (fictief) Hebrië-eiland voor de Schotse kust, spelen drie subtiele novellen van Jan van der Vegt (1935).

In 'Storm' laat de boekhouder Jacobus Abels, vrijgezel van in de vijftig, op maandagmorgen plotseling zijn werk op een Amsterdams makelaarskantoor in de steek om de boot te nemen naar Scarpa voor een korte vakantie. Onbedoeld duurt zijn verblijf langer door een aanhoudende storm en de onverwachte ontmoeting met Jenny. Het mysterieuze, door nog amper honderd mensen bewoonde eiland en het meisje roepen bij Abels melancholische droombeelden en herinneringen op aan een bezoek van tien jaar eerder. Noch zijn rusteloze zwervtochten over het ruige eiland, noch zijn contacten met enkele laatste bewoners – hoteleigenaar Martin, wink-meisje Rose, gepensioneerd schoolmeester MacGregor, oude drinker Tom Bruce – doen Abels slagen in zijn bedoelingen: 'Het eiland is rond en laat niemand toe. Het leven van wie er wonen, rot langzaam weg. Het is drijfzand en veen, de zuigende bodem van het meer. Hij heeft

het zich willen toeëigenen maar hij wilde ook dat het hem terugnam. Hij heeft er niets van begrepen, zoals hij ook niets van zichzelf heeft begrepen.'

Bijzonder fijnzinnig van sfeertekening deze novelle! En dat geldt niet minder voor de twee andere (in één band): 'De restauratie', waarin Margaret Collins zich in opdracht van de Gezondheidsdienst naar Scarpa laat sturen om daar in een merkwaardige haat-liefde relatie te belanden met de Keltische kastelbouwer James MacAlister, en 'Mist' waarin de fascinatie van de afgekeurde leraar Jimmy Quinn voor het geheimzinnige eiland de lezer tot de laatste letter in de ban houdt.

Jan van der Vegt: Storm (63 blz.) en **Mist** (95 blz.). De Prom, Baarn 1990. f 15,- en f 24,90. (FS)

Damesleven

Voor literaire liefhebbers en geïnteresseerden in het leven van – vooral de vrouwelijke 'leden' van – The Lost Generation (een internationale groep kunstenaars in de jaren '20 in Parijs) wordt de verschijning gemeld van de Nederlandse vertaling van 'Ladies Almanack' van Djuna Barnes. De extravagante Barnes (1892-1982) was auteur van een klein, maar veelbetekenend oeuvre, waarvan de roman 'Nightwood' (1936) een wereldberoemde klassieker werd. Hoofdpersonen in haar werk zijn de – creatief en met een 'noodlottig' temperament begaafde – randfiguren uit onze cultuur: lesbiennes, gekken, artiesten, ex-priesters, travestieten.

'Ladies Almanack' werd volgens de titelpagina 'geschreven en geïllustreerd door een vrouw van de wereld' en in 1928 door Barnes zelf aan de vrouw gebracht langs de Seine-kaden. Die – pas in 1972 opgeheven – anonimiteit hield verband met de verschijning, ook in '28, van haar roman 'Ryder', die drie jaar nodig had om (flink gehavend) door de censuur te komen. De van kostelijke tekeningen voorziene almanak is niet alleen een catalogus van gemoedstoestanden in de twaalf maanden van het jaar, maar ook een bonte mensenverzameling. Daarbij is de gelijkenis met bestaande personen niet toevallig. Ook om die reden is het uitvoerige nawoord (met de echte namen en foto's van de onder typerende spotnamen door Barnes beschreven vrouwen) van vertaalster Martha Vooren een onmisbare verheldering en een genot om te lezen.

Djuna Barnes: Ladies Almanack. Furie/In de Knipscheer, Amsterdam 1990, 103 blz. geïll. luxe paperback, f 29,50. (FS)

Hemel en aarde

'Een autobiografische roman' staat op de achterkant van de onlangs verschenen vertaling van 'Hemel en aarde' (1975) van Christa Reinig. Autobiografisch zeker, maar een roman? Een fragmentarische, en vaak briljante, bundel levensschetsen vind ik eerder. Een paar citaten: 'Er was een tijd dat interieurverzorgsters geen interieurs verzorgden en werksters niet werkten. Er was een tijd dat er schoonmaaksters waren en die maakten schoon. Dat was de tijd van mijn moeder.' Volgt een ironisch verhaal over de bliksemcarrière van haar moeder bij de Berlijnse stadsreinigingsdienst, van schoonmaakster tot boekhoudster en 'telefoniste van de eeuw' en... 'een half jaar later was ze dood'.

'Als mannen huisvrouwen waren, dan bestond er geen psychotherapeutica, want dat is een bijzondere vorm van grote schoonmaak met waarschijnlijk als voornaamste taak, van een bedplasser een brandstichter te maken.' Volgen kostelijke verhalen over haar sollicitaties als werkloze kunsthistorica en invalbaantje als museumgids bij een Picasso-tentoonstelling in Oost-Berlijn.

Christa Reinig werd in 1926 geboren in Berlijn en groeide daar op, werkte er op kantoor, in fabrieken en in de bouw. Na een harde jeugd in het Nazi-tijdperk, een ernstig ongeluk en zware ziekte studeerde ze kunstgeschiedenis en archeologie. Sinds 1960 publiceert ze gedichten, romans en essays. Haar werk werd o.a. bekroond met de Literatuurprijs van de Kritiek.

'In mijn horoscoop staat dat ik geen natuurlijke dood zal sterven. Ik zal worden doodgestoken. De sterren maken echter geen onderscheid tussen het mes van een moordenaar en het scalpel van een chirurg, het kan allemaal best volkomen legaal aflopen, met ziekenfondskaart en al. Hopelijk duurt het nog even voor het zover is.'

Laten we dat nu, 15 jaar later, blijven hopen en ook dat er meer werk van Reinig vertaald wordt. **Christa Reinig: Hemel en aarde.** An Dekker, Amsterdam 1990. 220 blz. f 34,50. (FS)

Dalai Lama

Aan het slot van zijn in september jl., gelijktijdig met een tweede bezoek aan Nederland, verschenen autobiografie 'Vrijheid in ballingschap' schrijft Tenzin Gyatso, de Dalai Lama van Tibet:

'Ik geloof dat dit lijden (van de mensheid, FS) veroorzaakt wordt door onwetendheid, en dat mensen andere mensen pijn doen vanwege het najagen van hun eigen geluk en bevrediging. Maar werkelijk geluk ontstaat uit een gevoel van innerlijke vrede en voldoening, wat op zijn beurt verkregen kan worden door het ontwikkelen van onzelfzuchtigheid, van liefde, van mededogen en door het uitroeien van woede, egoïsme en begeerte.'

Hier, en wel vaker bij het lezen van dit heel bijzondere boek, kan de indruk van naïviteit ontstaan, maar dat heeft zonder twijfel te maken met de zeer openhartige manier van vertellen van Thamo Thondup. Deze geboortenaam (die 'wens-godin' betekende) kreeg het kind op 6 juli 1935, dat op 3-jarige leeftijd herkend zou worden als de reïncarnatie van de 14e Dalai Lama van Tibet (de eerste werd geboren in 1351). Hoe die herkenning geschiedde is boeiend beschreven, evenals de bestijging van de Leeuwetroon op 5-jarige leeftijd, de geïsoleerde opvoeding in het kolossale Potala-paleis en de relaties met zijn broers en zusters, boeddhistische leraren en 'de schoonmakers'. Verreweg de meeste van de 15 hoofdstukken gaan echter over de politieke en culturele situatie van het nu al meer dan dertig jaar door China bezette 'Land van Sneeuw'.

Op z'n vijftiende werd de Dalai Lama effectief de politiek en religieus leider van zijn land, dat zo groot is als West-Europa en zes miljoen inwoners telt. Ondanks veel persoonlijke ontmoetingen met o.a. Mao en Nehru lukte het niet de autonomie te behouden en werd in '59 in India een Tibetaanse regering in ballingschap opgericht. Sindsdien kwamen meer dan een miljoen Tibetanen om het leven en werden zo'n duizend kloosters vernietigd. Over deze en nog vele andere zaken (invasie, vlucht, Boeddhisme, orakels, wedergeboorte, vredesinitiatieven, enz.) gaat dit veelzijdige boek van één der meest fascinerende persoonlijkheden van deze eeuw.

De Dalai Lama: Vrijheid in ballingschap. Karnak, Amsterdam 1990. 304 blz. geïll. (3 kaarten, 32 foto's). f 37,50. (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra Wessel Visser

